

Nr 48

Utlåtande i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation.

På bankoutskottets hemställan (utl. nr 39, punkt 13) beslöt 1964 års riksdag uppdraga åt styrelsen för riksdagsbiblioteket att utreda frågan om riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och behov av resurser.

I en den 9 mars 1965 dagtecknad, till riksdagen ställd skrivelse, vilken hänvisats till bankoutskottet och jämte tillhörande bilagor såsom *bihang 1* fogats till detta utlåtande, har *styrelsen för riksdagsbiblioteket* redovisat resultatet av den begärda utredningen. Styrelsen har därvid upprepat det förslag om att riksdagens upplysningstjänst skall organiseras såsom ett självständigt verk som styrelsen tidigare framlagt i sina petita för budgetåret 1964/65. Därutöver har styrelsen bl. a. föreslagit en förstärkning av upplysningstjänstens personal. Vid styrelsens behandling av ärendet har föredraganden, överbibliotekarien *Frykholm*, anmält skiljaktig mening och hänvisat till ett av honom avgivet utlåtande (*bihang 1*, bilaga F), enligt vilket upplysningstjänsten icke borde skiljas från biblioteket.

Över den av styrelsen för riksdagsbiblioteket gjorda framställningen har utskottet inhämtat yttranden från riksgäldsfullmäktige, riksdagens organisationsutredning, lönenämnden för riksdagens verk, delegerade för riksdagens verk och Riksdagsbibliotekets personalförening. Sedan utskottet beslutat föreslå en förstärkning av den för upplysningstjänsten avsedda personalen i huvudsaklig överensstämmelse med biblioteksstyrelsens förslag, ehuru under bibehållande av upplysningstjänsten inom bibliotekets ram, har utskottet inhämtat förnyade yttranden från lönenämnden för riksdagens verk och delegerade för riksdagens verk rörande benämning och lönegradsplacering av ifrågavarande tjänster.

Riksdagsbibliotekets personalförening har anmält, att föreningen avstår från att göra något uttalande rörande biblioteksstyrelsens förslag. En av föreningens medlemmar, t. f. förste bibliotekarien *Gunnel Bohman*, har emellertid avgivit ett särskilt yttrande, vilket fogats till detta utlåtande såsom *bihang 2*.

Riksdagens organisationsutredning säger sig icke vara beredd att i det inledande skede, vari utredningsarbetet befinner sig, redovisa någon ståndpunkt beträffande frågan huruvida upplysningstjänsten och biblioteket bör

1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1965. 8 saml. Nr 48*

bilda en organisatorisk enhet eller inte. Ej heller har utredningen möjlighet att tillkännage någon uppfattning om lönenivån för upplysningstjänstens personal. Utredningen har emellertid inte något att erinra mot att upplysningstjänstens personaluppsättning ökas, därest så skulle befinnas av behovet påkallat.

Riksgäldsfullmäktige konstaterar inledningsvis, att de erinringar som fullmäktige föregående år framförde mot biblioteksstyrelsens förslag till reglemente för upplysningstjänsten icke har föranlett någon styrelsens åtgärd. Fullmäktige anför härefter följande:

Fullmäktige vill till en början instämma i styrelsens uttalande om att upplysningstjänsten, såsom författningsutredningen redan tidigare framhållit, visat sig fylla ett väsentligt och varaktigt behov som serviceorgan åt riksdagens ledamöter. Härom torde för övrigt icke råda några delade meningar. Däremot finner fullmäktige fortfarande tveksamt, vilken målsättning som lämpligen bör uppställas för upplysningstjänstens fortsatta verksamhet. Tveksamheten gäller närmast, huruvida upplysningstjänsten bör utvecklas till ett utredningsorgan i egentlig mening eller om dess verksamhet bör i huvudsak begränsas till att tillhandagå riksdagsledamöterna samt gruppkanslierna med upplysningar och sammanställningar av fakta, sålunda vad som brukar benämnas dokumentationstjänst, varvid materialet till väsentlig del kan hämtas från befintliga källor, i bibliotek, hos myndigheter etc. Medan styrelsens föreliggande framställning snarast synes syfta till en utveckling i förstnämnda riktning — det förutsättes sålunda bl. a. att upplysningstjänsten skall tillhandagå såväl enskilda riksdagsledamöter som utskotts- och delegationskanslier ävensom riksdagsgruppernas sekretariat med omfattande utredningar i vitt skilda ämnen — har överbibliotekarien såsom chef för riksdagsbiblioteket och upplysningstjänsten i förevarande sammanhang uttalat, att dylika målsättningar i allmänhet icke kan anses höra hemma under begreppet upplysningstjänst.

För egen del avstår fullmäktige från att nu göra något uttalande angående den målsättning, som bör uppställas för upplysningstjänstens fortsatta verksamhet samt den därav avhängiga uppbyggnaden av dennas personalorganisation. De skilda uppfattningar som kan hysas härom återspeglar emellertid såvitt fullmäktige kan förstå en avgörande skiljelinje vid det ställningstagande till dessa spörsmål, som nu åter aktualiserats. Det synes bl. a. uppenbart, att en utveckling av upplysningstjänsten till ett organ med tyngdpunkten lagd på utredningar av skilda slag måste kräva en personalrekrytering efter delvis andra linjer än hittills samt i övrigt starkt ökade personalresurser och lokalutrymmen, oavsett den gallring av arbetsuppgifterna, som får förutsättas bli nödvändig med tanke på det stora antalet uppdragsgivare, allt krav som i rådande läge och även inom en överskådlig framtid ter sig synnerligen vanskliga att tillgodose. Det var med tanke härpå, som fullmäktige i sitt remissyttrande föregående år, med instämmande av delegerade för riksdagens verk, tillrådde försiktighet vid utbyggnaden av upplysningstjänsten för att icke riskera en feldimensionering av verksamheten samt onödiga kostnader och samtidigt efterlyste en klarare målsättning och mer preciserade riktlinjer för upplysningstjänstens verksamhet. En liknande ståndpunkt intogs av statskontoret — i remissyttrande över författningsutredningens förslag — som i likhet med fullmäktige ansåg, att tillskapandet av ytterligare en i stort sett fristående förvaltningsenhet inom

riksdagen om möjligt borde undvikas. Såväl fullmäktige som statskontoret fann också, att ett fortsatt organisatoriskt samgående med riksdagsbiblioteket, som ju upplysningstjänsten under alla förhållanden måste repliera på, skulle skapa bästa förutsättningarna för ett rationellt utnyttjande av den biblioteksstyrelsen och överbibliotekarien underställda personalen i dess helhet.

I det följande uttalar fullmäktige, att biblioteksstyrelsens ånyo konfirmerade uppfattning i organisationsfrågan visserligen bör ges stort beaktande men att fullmäktige för sin del icke anser den föreliggande utredningen vara tillräckligt klarläggande för att medge ett slutligt ståndpunktstagande i frågan om upplysningstjänstens fortsatta verksamhet och organisation samt personalbehov. Fullmäktige anser det därför nödvändigt, att frågan blir föremål för ytterligare överväganden, gärna med biträde av organisatorisk expertis. I detta sammanhang anföres följande:

Enligt vad i ärendet upplysts, kommer den av talmanskonferensen nyligen tillsatta utredningen angående riksdagens personal- och förvaltningsorganisation, vilken utredning bedömts vara av brådskande natur, att jämväl beakta upplysningstjänstens ställning. Fullmäktige finner lämpligt och angeläget — med hänsyn till att en snar upprustning av upplysningstjänstens personalresurser under alla förhållanden synes påkallad — att i nämnda sammanhang frågan om upplysningstjänsten i sin helhet blir penetrerad och dess arbetsuppgifter såvitt möjligt klart fixerade. Därvid bör självfallet också upplysningstjänstens lokalbehov prövas.

I avvaktan på resultatet av de överväganden, som sålunda förutsättes komma till stånd inom kort, torde några väsentliga förändringar i fråga om upplysningstjänstens verksamhet och personalorganisation icke nu böra vidtagas.

Det av biblioteksstyrelsen framlagda förslaget kan icke, säger *lönenämnden för riksdagens verk* i sitt först avgivna yttrande, anses utgöra tillräckligt underlag för ett bedömande av det framtida personalbehovet hos upplysningstjänsten. Nämnden säger sig därför endast kunna hänvisa till sin föregående år meddelade uppfattning om löneställningen för upplysningstjänstens personal. Detta uttalande torde innebära ett avstyrkande av det nu framlagda förslaget till personalorganisation. Lönenämnden ifrågasätter vidare om inte resultatet av riksdagens organisationsutredning borde avvaktas, innan ställning togs till frågan om den slutliga organisationen av upplysningstjänsten.

Likartade synpunkter framföres av *delegerade för riksdagens verk* i deras först avgivna yttrande. Delegerade uttalar:

Den remitterade skrivelsen avser att utgöra den av riksdagen begärda utredningen. Såvitt delegerade kunnat finna innefattar emellertid skrivelsen icke någon tillfredsställande utredning av frågan. Den lämnar en information om vad upplysningstjänsten åtgjort under år 1964 och tidigare år, vilka dess uppdragsgivare varit m. m. samt hur motsvarande verksamhet är ordnad i ett antal stater. Förslaget innebär emellertid icke någon klar avgräns-

ning av vad upplysningstjänsten bör befatta sig med. I § 1 första stycket i det vid biblioteksstyrelsens skrivelse fogade förslaget till reglemente sägs, att det främst åligger upplysningstjänsten att biträda riksdagens ledamöter med insamling, sammanställning och bearbetning av informationsmaterial av betydelse för deras offentliga verksamhet. Formuleringen synes vara sådan att den kan inrymma uppgift för upplysningstjänsten att vara icke endast ett upplysnings- utan även ett utredningsorgan för riksdagens ledamöter m. fl. Formuleringen torde med andra ord icke innebära något hinder för en fortsatt utveckling i sådan riktning, en utveckling som för biblioteksstyrelsen synes te sig naturlig. Eftersom upplysningstjänsten enligt andra stycket i sagda paragraf skall, i den mån dess nyssnämnda uppgifter därigenom ej eftersättes, lämna motsvarande bistånd åt riksdagens utskotts- och delegationskanslier samt riksdagens partigrupperes sekretariat kan man förutsätta att, om förslaget bifalles, upplysningstjänsten kommer att i växande omfattning fungera som utredningsorgan även för dessa kanslier och sekretariat, med den reservationen att härför tillräckliga resurser ställs till upplysningstjänstens förfogande. Innan en sådan utveckling godtages synes en grundligare och mera allsidig undersökning böra komma till stånd, som noga tar fasta på vad som från riksdagens sida önskas och vilka konsekvenser i personellt avseende, icke blott för dagen utan även på längre sikt, som skulle bli följden av en dylik anordning. Särskilt torde enligt delegerades mening — förutom spörsmålet om och i så fall i vilken omfattning upplysningstjänsten bör få åtaga sig mera omfattande utredningsuppdrag — frågan om utvidgningen av upplysningstjänstens avnämning till att avse även riksdagens partigrupperes sekretariat vara i behov av mera ingående överväganden. Man torde nämligen i likhet med biblioteksstyrelsen kunna utgå från att denna utvidgning, om upplysningstjänstens arbetsuppgifter skulle bli av den omfattning som biblioteksstyrelsen förutsatt, kommer att medföra beställningar av större och mera långsiktiga utredningar än som eljest skulle bliva fallet. Detta måste i sin tur medföra krav på ökad personal och större kvalifikationer hos en del av tjänstemännen å upplysningstjänsten. Delegerade vill med hänsyn till biblioteksstyrelsens här avsedda, relativt långtgående förslag i likhet med lönenämnden ifrågasätta, om icke resultatet av den av talmanskonferensen beslutade utredningen angående riksdagens personal- och förvaltningsorganisation bör avvaktas, innan ställning toges till frågan om den slutliga organisationen av upplysningstjänsten. Av det anförda följer, att delegerade icke är beredda att frånga sin förra året intagna ståndpunkt att upplysningstjänsten icke i frågans nuvarande läge bör skiljas från riksdagsbiblioteket.

Delegerade säger sig i fråga om upplysningstjänstens förhållande till riksdagsbiblioteket närmast ge sin anslutning till de synpunkter som överbibliotekarien framfört i sitt utlåtande. I anslutning härtill yttrar delegerade:

Principiellt är delegerade av den uppfattningen att man bör i möjligaste mån undvika att genom uppdelning av ett relativt litet verk tillskapa två små institutioner. Förslaget om en gemensam styrelse kan för övrigt tas som ett indicium på lämpligheten av att organisationen sammanhålls till en enhet. Härför talar ytterligare att det bör vara möjligt för de i upplysningsarbetet engagerade tjänstemännen att under de tider, då riksdagen ej är samlad och därmed en viss nedgång sker i upplysningstjänstens arbetsvolym, ägna viss arbetstid åt riksdagsbibliotekets egna uppgifter.

Behovet av personal för upplysningstjänsten torde i och för sig, säger delegerade, icke i högre grad påverkas av om denna skall vara organiserad som ett särskilt verk eller som en sektion inom riksdagsbiblioteket. Biblioteksstyrelsens förslag innebär en viss utökning av den personalorganisation som beslöts av 1964 års riksdag, anför delegerade och fortsätter:

Särskilt innebär emellertid förslaget en höjd löneställning för vissa tjänster, och detta även i jämförelse med den av styrelsen år 1964 föreslagna organisationen. Någon närmare motivering till de olika tjänsterna eller uppgift om vad innehavaren skulle ha att utföra har inte lämnats i biblioteksstyrelsens i detta avseende mycket summariska skrivelse. Enligt delegerades mening bör man vänta med att taga ställning till personalorganisationen till dess att den av delegerade förutsatta utredningen om upplysningstjänstens arbetsuppgifter föreligger. Skulle behov uppkomma av utökad personal, bör detta behov kunna tillgodoses inom amanuenskarriären respektive genom anställande av assistent- eller biträdespersonal. På nuvarande stadium har delegerade emellertid icke möjlighet att bedöma storleken av detta behov, som blir beroende av den fortsatta utvecklingen av upplysningstjänstens arbete.

Mot delegerades beslut att avge remissyttrande med ovan angivna innehåll har reservation avgivits av vice ordföranden herr *Wahlund*, tillika biblioteksstyrelsens ordförande. Enligt reservantens uppfattning hade delegerade bort biträda biblioteksstyrelsens förslag.

I sitt av utskottet inhämtade förnyade yttrande anför *lönenämnden för riksdagens verk* endast — under hänvisning till sitt tidigare yttrande — att nämnden fortfarande saknar möjlighet att på grundval av föreliggande uppgifter bedöma det framtida personalbehovet hos upplysningstjänsten. Även *delegerade för riksdagens verk* vidhåller sin förut deklarerade uppfattning men tillmötesgår därjämte utskottets anhållan om synpunkter på benämning och lönegradsplacering av de för upplysningstjänsten avsedda tjänsterna vid en förstärkning av personalorganisationen. Delegerade anför:

Biblioteksstyrelsen har förslagit att upplysningstjänsten skall avskiljas från riksdagsbiblioteket och att en byråchefstjänst skall inrättas för chefen för den sålunda självständiga organisationen. Delegerade utgår från att ett dylikt avskiljande ej kommer till stånd och att upplysningstjänsten följaktligen även i fortsättningen skall lyda under överbibliotekarien, vilken tillhör B 1. Att vid sådant förhållande sätta tjänsterna i samma lönegrad lär icke böra ifrågakomma. Skall överbibliotekarietjänsten kvarbliva i B 1 — och någon ändring härutinnan är icke nu aktuell — bör därför upplysningstjänstens ledare tills vidare även i fortsättningen vara placerad i A 27, men med tjänsten torde därvid böra förenas ett särskilt lönetillägg, förslagsvis å 2 400 kronor per år. Den nuvarande tjänstebenämningen förste bibliotekarie bör därvid lämpligen ändras till byrådirektör. Skulle emellertid bankoutskottet — utan hänsynstagande till vad sålunda anförts — finna att befattningen som chef för upplysningstjänsten bör vara placerad i B 1, bör tjänstebenämningen icke vara byråchef utan avdelningsdirektör; tjänsten bör i så fall icke sättas å ordinarie stat utan tills vidare ges ställning av extra tjänst (Ag).

Biblioteksstyrelsen har föreslagit inrättande av två byrådirektörstjänster i högst Ae 27. Delegerade vill icke motsätta sig bifall till detta förslag. Vad beträffar tjänstebenämningen bör denna vara byrådirektör, oavsett om den faktiska lönegradsplaceringen av tjänsteinnehavarna blir i A 27 eller i A 25. För de två av biblioteksstyrelsen föreslagna tjänsterna i högst Ae 23 bör tjänstebenämningen bli förste byråsekreterare, oavsett om placeringen i det aktuella fallet sker i sagda lönegrad eller i A 21.

De övriga av biblioteksstyrelsen föreslagna tjänstebenämningarna är avpassade efter den lönegradsplacering, som tjänsterna erhållit i styrelsens förslag. Beträffande förste expeditionsvaktens löneställning torde få hänvisas till årets förhandlingsöverenskommelse för den allmänna statsförvaltningen och till delegerades yttrande denna dag över biblioteksstyrelsens förslag i fråga om expeditionsvakternas lönegradsplacering.

Delegerades vice ordförande herr *Wahlund* har även vid detta tillfälle reserverat sig till förmån för ett tillstyrkande av biblioteksstyrelsens förslag i alla delar.

Utskottet. I sitt utlåtande angående regleringen för budgetåret 1964/65 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk (1964 nr 39) behandlade utskottet tämligen ingående frågan om riksdagens upplysningstjänsts organisatoriska ställning och personalresurser. Styrelsen för riksdagsbiblioteket hade i anslutning till vad som anförts av författningsutredningen föreslagit att upplysningstjänsten skulle organisatoriskt skiljas från biblioteket. Utskottet konstaterade emellertid att tillräckligt underlag saknades för en slutlig prövning av frågan om formerna för upplysningstjänstens fortsatta verksamhet. En definitiv lösning av upplysningstjänstens organisationsproblem borde, uttalade utskottet, föregås av en närmare utredning av dess arbetsuppgifter och därav föranledda behov av resurser. På utskottets hemställan beslöt riksdagen uppdraga åt styrelsen för riksdagsbiblioteket att verkställa en sådan utredning. En viss förstärkning av upplysningstjänstens personal genomfördes emellertid omedelbart.

Den utredning rörande upplysningstjänsten, som biblioteksstyrelsen nu framlagt för riksdagen, betecknas av riksgäldsfullmäktige såsom icke tillräckligt klarläggande för att medge ett slutgiltigt ställningstagande till frågan om upplysningstjänstens organisation och personalbehov. Liknande ömdömen avges av lönenämnden för riksdagens verk och delegerade för riksdagens verk. I varje fall vad organisationsfrågan beträffar delar utskottet den här angivna uppfattningen. Utskottet är alltså inte berett att på grundval av den föreliggande utredningen förorda ett åtskiljande av upplysningstjänsten och biblioteket. I detta sammanhang fäster utskottet särskild vikt vid att riksdagens organisationsutredning, som tillsatts under innevarande vårsession, vid sin prövning av riksdagens personal- och förvaltningsorganisation kommer att få ägna uppmärksamhet även åt frågan om upplysningstjänstens ställning. Enligt utskottets mening bör organisationsutredningens arbetsresultat avvaktas innan slutlig ställning tages till

ett omorganisationsförslag av så genomgripande natur som det av biblioteksstyrelsen framlagda.

Samtidigt finner utskottet det angeläget, att upplysningstjänsten redan nu får personella resurser som gör det möjligt för den att tillgodose de ökade anspråk på service som uppställs av riksdagens ledamöter och övriga som har rätt att påkalla dess medverkan. I detta sammanhang vill utskottet erinra om att riksdagen med bifall till utskottets utlåtande nr 29 beslutat medge även Sällskapet riksdagsmän och forskare rätt att anlita upplysningstjänsten. En personalförstärkning av ungefär den omfattning som biblioteksstyrelsen föreslagit är enligt utskottets mening motiverad.

När det gäller personalens löneställning ansluter sig utskottet i huvudsak till vad delegerade för riksdagens verk i sitt förnyade yttrande angivit såsom lämpligt för det fall att personalen skulle utvidgas i enlighet med vad utskottet här förordat. Tjänsten som föreståndare för upplysningstjänsten bör således alltfört vara placerad i lönegrad A 27 men förenas med ett särskilt lönetillägg av 2 400 kronor per år. Föreståndaren bör ha tjänstetiteln byrådirektör. På nivån närmast under föreståndaren finns för närvarande tre befattningar som förste byråsekreterare i högst lönegrad A 23. Utskottet tillstyrker att i fortsättningen skall finnas två tjänster som byrådirektör i högst lönegrad A 27 och två tjänster som förste byråsekreterare i högst lönegrad A 23. I utbyte mot nu förekommande tjänster som biblioteksassistent i Ae 11 och biblioteksbiträden i Ae 7 och Ag 7 bör finnas en tjänst som registrator i A 13, en som kansliskrivare i A 11 och en som kanslibiträde i A 7. Därjämte bör inrättas en tjänst som förste expeditionsvakt i A 9. Med hänsyn till att något slutgiltigt ställningstagande inte sker till frågan om upplysningstjänstens organisation bör samtliga här angivna tjänster vara extra ordinarie.

Avlöningsanslaget för riksdagsbiblioteket, till frågan om vars storlek utskottet återkommer i sitt utlåtande nr 50, bör dimensioneras så att biblioteksstyrelsen liksom hittills har möjlighet att för upplysningstjänstens behov ytterligare anställa viss personal i reglerad befordringsgång.

När föregående år tjänster i högst lönegrad Ae 23 infördes vid upplysningstjänsten sade sig utskottet förutsätta, att lönegradsplaceringen för innehavare av här ifrågavarande tjänster inom den angivna ramen skulle fastställas av biblioteksstyrelsen efter samråd med lönenämnden för riksdagens verk och delegerade för riksdagens verk. Biblioteksstyrelsen har nu, under anförande av att den tillämpade ordningen kan medföra en för rekryteringen ogynnsam tidsutdräkt, hemställt att samråd i avsedda fall skall behöva ske endast om styrelsen så anser lämpligt. Utskottet är inte berett att tillstyrka styrelsens förslag på denna punkt utan förordar att samrådet även i fortsättningen skall vara obligatoriskt.

Aberopande vad här anförts hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av förevarande framställning

från styrelsen för riksdagsbiblioteket måtte med godkännande av vad utskottet här uttalat rörande riksdagens upplysningstjänst bemyndiga delegerade för riksdagens verk att med tillämpning från den 1 juli 1965 fastställa därav föranledda ändringar i tjänste- och personalförteckningarna för riksdagsbiblioteket.

Stockholm den 21 maj 1965

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle, Gustaf Henry Hansson, Åke Larsson, Palm, Nils Theodor Larsson, Lundin, Per Jacobsson* och Lundberg;

från andra kammaren: herr Regnéll, fru Renström-Ingenäs, herrar Berglund, Larsson i Umeå, Fridolfsson i Rödeby, Börjesson i Falköping, Gustavsson i Ängelholm och Jönsson i Arlöf.

Reservation

av herrar *Nils Theodor Larsson, Per Jacobsson, Berglund, Larsson* i Umeå och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett att det stycke på s. 7 i utskottets yttrande som börjar med orden »När det gäller» och slutar med orden »vara extra ordinarie» bort ha följande lydelse:

»När det gäller — — — (= utskottet) — — — utskottet här förordat. Tjänsten som föreståndare för upplysningstjänsten bör enligt utskottets mening vara placerad i lönegrad Bg 1 med tjänstetiteln avdelningsdirektör. På nivån närmast — — — (= utskottet) — — — expeditionsvakt i A 9. Med hänsyn till att något slutgiltigt ställningstagande inte sker till frågan om upplysningstjänstens organisation bör samtliga här angivna tjänster på löneplan A vara extra ordinarie.»

STYRELSEN FÖR RIKSDAGSBIBLIOTEKET
angående riksdagens upplysningstjänst

Till

Riksdagen

Till svar å Riksdagens skrivelse den 29 maj 1964 får styrelsen för riksdagsbiblioteket härmed avgiva begärt utlåtande och förslag över frågan om riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och behov av resurser med bilagor innehållande årsberättelse, exempelsamling, förslag till reglemente och översikt över utländska förhållanden samt protokollsutdrag jämte en av överbibliotekarien verkställd utredning.

Historik

Efter ett initiativ av författningsutredningen, i vars uppdrag det ingick att beakta riksdagens behov av större administrativa och ekonomiska resurser, och på direkt förslag av den då sittande riksdagsbiblioteksutredningen beslöt styrelsen för riksdagsbiblioteket i april 1955 att på försök inrätta en upplysningstjänst för riksdagens ledamöter. För den nya verksamheten utfärdades ett provisoriskt reglemente, enligt vilket upplysningstjänsten skulle biträda vid insamling av sakuppgifter i frågor som var under behandling i riksdagen eller som någon ledamot önskade bringa inför denna. Som allmänna regler uppställdes bl. a. att verksamheten skulle vara politiskt objektiv, att personalen ej fick utnyttjas för direkt författande av motioner, spörsmål, reservationer eller anföranden samt att förfrågningar som krävde mera tidsödande efterforskningar endast fick mottagas, om de icke inkräktade på »upplysningstjänstens behöriga gång».

Den sålunda inledda försöksverksamheten med en till riksdagsbiblioteket knuten parlamentarisk upplysningstjänst har därefter fortsatt och utvecklats till en i realiteten, om än ej formellt, permanent institution. Av det provisoriska reglementets bestämmelser har principen om den politiska objektiviteten som en självfallen sak samt förbudet mot biträde med författande av motioner m. m. strängt upprätthållits, medan modifikationer i andra avseenden genomförts på grundval av gjorda erfarenheter. Viktigast av dessa är att någon begränsning av informationsuppdragen till egentliga riksdagsärenden sedan länge icke iakttagits. Upplysningstjänstens uppgift har enligt fast praxis blivit att biträda i alla spörsmål av betydelse för riksdagsledamöternas offentliga verksamhet. Även avnämningens har vidgats genom särskilda beslut av biblioteksstyrelsen till att omfatta även riksdagens

utskotts- och delegationskanslier. Under de senaste åren har vidare upplysningstjänstens arbete i växande utsträckning, när så varit befogat och resurserna medgett det, resulterat i större sammanställningar och längre gående materialbearbetningar än som täckes av det provisoriska reglementets »insamling av sakuppgifter».

Under de första åren av sin verksamhet hade upplysningstjänsten ringa omfattning. I sitt i oktober 1956 avgivna betänkande ville riksdagsbiblioteksutredningen dock icke härav draga den slutsatsen att upplysningstjänsten borde nedläggas. Utredningen hänvisade till det gagn till vilket den säkerligen varit för de ledamöter som vänt sig dit och räknade med möjligheten att intresset för att utnyttja densamma skulle komma att bli mera allmänt. För en mera permanent organisation ansågs dock tiden icke vara mogen. Med 1960-talets ingång inträdde en påfallande kraftig ökning av antalet informationsuppdrag och en allt större andel av riksdagens ledamöter började anlita upplysningstjänsten. Det blev nödvändigt att låta dess föreståndare, som dithills haft arbetsuppgifter även inom biblioteket, helt ägna sig åt informationsverksamheten och att utöka den assisterande arbetskraften. Som en särskild uppgift anförtroddes utarbetandet av årsregistret till riksdagstrycket från och med 1961 åt upplysningstjänsten.

Intensifieringen av upplysningstjänstens verksamhet bidrog till att aktualisera frågorna om dess vidare utbyggnad och organisation. Vid behandlingen av en motion vid 1961 års riksdag om anslag till riksdagens partigrupper erinrade bankoutskottet om upplysningstjänstens insatser och uttalade att utskottet kunde tänka sig en utbyggnad av den hjälp som i dessa former lämnades den enskilda riksdagsledamoten. 1962 års riksdag biföll av biblioteksstyrelsen framlagt förslag om personalökning, sedan detta tillstyrkts av bankoutskottet »med hänsyn till det allmänt vitsordade behovet av upplysningstjänsten och värdet för den enskilde riksdagsmannen av denna verksamhet». En ytterligare förstärkning av upplysningstjänstens personal — inrättande av en förste byråsekreterartjänst — genomfördes genom beslut vid 1963 års riksdag.

Författningsutredningen framlade sommaren 1963 i del 3 av sitt huvudbetänkande förslag till en fast organisation av upplysningstjänsten med mot de stigande behoven svarande personella resurser. Utredningen, som konstaterade att den allmänna uppläggning som verksamheten under de gångna åren erhållit syntes vara ändamålsenlig och väl avvägd, förordade att upplysningstjänsten i fortsättningen skulle bilda en självständig enhet under samma styrelse som riksdagsbiblioteket och att dess verksamhet skulle regleras i ett särskilt av riksdagen antaget reglemente. För att tillgodose den erforderliga specialiseringen i fråga om den experthjälp som skulle stå riksdagsledamöterna till buds syntes som ett minimum krävas att vid sidan av föreståndartjänsten fanns tre kvalificerade befattningshavare inriktade på skilda områden. Därutöver borde assistenter kunna anställas i den omfattning förhållandena påkallade. Utredningen underströk även lönefrågans vikt med hänsyn till angelägenheten av att till upplysningstjänsten förvärva lämpliga befattningshavare.

Författningsutredningens förslag om upplysningstjänstens organisation och utbyggnad upptogs i biblioteksstyrelsens anslagsskrivelse för budgetåret 1964/65. I yttranden över båda dessa framställningar tog riksgäldsfullmäktige ställning mot författningsutredningens organisationsförslag och tillrådade försiktighet vid utbyggnaden av upplysningstjänsten för att icke ris-

ker a feldimensionering och onödiga kostnader. Fullmäktige framhöll även som angeläget, att de föreskrifter som skulle reglera upplysningstjänsten gavs »en så vitt möjligt uttömmande men på samma gång strikt och koncis utformning», så att verksamheten icke utvecklades på ett okontrollerbart och ej avsett sätt. Ur denna synpunkt riktade fullmäktige viss kritik mot det till biblioteksstyrelsens anslagsäskanden fogade förslaget till reglemente för upplysningstjänsten. I fullmäktiges yttrande instämde delegerade för riksdagens verk.

Vid 1964 års bankoutskotts behandling av ärendet förelåg även ett yrkande, framställt i fyrpartimotion, om genomförande av författningsutredningens förslag, i vad avsåg den förordade personalförstärkningen, samt ett av statskontoret i remissyttrande över författningsutredningens förslag till riksdagsordning gjort uttalande, enligt vilket tillskapande av ytterligare en i stort sett fristående förvaltningsenhet inom riksdagen om möjligt borde undvikas. Utskottet förklarade sig visserligen anse upplysningstjänstens betydelse som serviceorgan åt riksdagen klart ådagalagd men fann icke att den föreliggande utredningen gav ett tillräckligt underlag för en slutlig prövning av frågan om formerna för upplysningstjänstens fortsatta verksamhet. En definitiv lösning av upplysningstjänstens organisationsproblem borde föregås av en närmare utredning, anförtrodd åt biblioteksstyrelsen, av dess arbetsuppgifter och därav föranledda behov av resurser. I fråga om personalförstärkningen godtog utskottet i stort sett vad av biblioteksstyrelsen och i motionen i anslutning till författningsutredningen föreslagits. Utskottsutlåtandet godkändes av riksdagen.

I en vid årets riksdag väckt fyrpartimotion har understrukits den stora betydelse för det parlamentariska arbetets bedrivande som ett effektivt arbetande utredningsorgan kan ha. Motionärerna finner det därför önskvärt att upplysningstjänstens arbete kan vidare utvecklas, så att den kan åtaga sig mera omfattande uppdrag. I avvaktan på biblioteksstyrelsens utlåtande ställs dock ej något yrkande i ämnet.

Slutligen må erinras om att talmanskonferensen nyligen beslutat tillsätta en utredning angående riksdagens personal- och förvaltningsorganisation. Utredningen skall vad avser förvaltningsorganisationen pröva möjligheten av en fastare ordning med ett välutrustat riksdagens kontor, i vilket sammanhang bl. a. upplysningstjänstens ställning skall beaktas.

Upplysningstjänstens uppgifter och resurser

Upplysningstjänsten är från början inrättad för att betjäna riksdagens ledamöter och dessa svarar också för de allra flesta informationsuppdragen. Utskotts- och delegationskanslierna har endast i obetydlig utsträckning begagnat sig av sin senare förvärvade rätt att utnyttja upplysningstjänsten — då vanligen i frågor rörande utländska förhållanden. I vilken omfattning partigrupperna i riksdagen genom sina sekretariat uppträder som avnämare är svårt att avgöra, eftersom informationsuppdrag även i detta fall måste lämnas för någon enskild ledamots räkning. Det vill dock synas, som om just det förhållandet att gruppsekretariatet icke är erkända som legitima uppdragsgivare haft en återhållande effekt. I samma riktning torde även ha verkat vetskapen om de relativt begränsade resurser som upplysningstjänsten alltjämt äger.

Som framgår av den statistiska redovisningen i bifogade verksamhetsberättelse (*bilaga A*) uppgår antalet informationsuppdrag för närvarande

till över 1 500 om året. I denna siffra har icke inräknats den service som består i utlämnande av begärda trycksaker, muntliga besked, som icke kräver någon närmare undersökning, besvarande av förfrågningar från myndigheter och utländska institutioner m. m. Det senaste verksamhetsåret utnyttjades upplysningstjänsten av inemot $\frac{2}{3}$ av riksdagens ledamöter med en någorlunda jämn fördelning på partigrupperna. Informationsuppdragen lämnas numera under hela året, dock helt naturligt i betydligt mindre omfattning under riksdagens sommarferier. Med hänsyn bl. a. till att ett antal större utredningsuppdrag regelmässigt kvarstår vid vårsessionens slut och att registerarbetet till väsentliga delar är förlagt till den riksdagsfria tiden saknas ingalunda arbetsuppgifter för helårsarbetande personal.

För en bättre förståelse av upplysningstjänstens arbete synes ovan lämnade, statistiskt gripbara uppgifter böra kompletteras med en kortfattad beskrivning av informationsuppdragens art och sättet för deras fullgörande och redovisning.

En riksdagsledamot som vänder sig till upplysningstjänsten behöver icke uppge för vilket ändamål han önskar begärd information. Oftast lämnar han dock självmant besked härom eller också framgår syftet av själva frågan eller det sammanhang, vari den ställes. I vissa fall anser sig den mottagande tjänstemannen böra begära uppgift om vartill de sökta uppgifterna skall användas för att kunna rätt avgränsa arbetsuppgiften och på lämpligt sätt redovisa uppdraget. Med stöd av den erfarenhet som på detta sätt vunnits i upplysningstjänstens arbete har ledamöternas informationsbehov befunnits uppkomma i huvudsak i följande situationer.

En betydande grupp av hänvändelser till upplysningstjänsten föranledes av önskemål om material för tilltänkta motioner. Sådana informationsuppdrag koncentrerar sig av naturliga skäl kring årsskiftena men lämnas även i icke så få fall på längre sikt. När det gäller interpellationer och enkla frågor, torde det vara vanligare att upplysningstjänsten kommer in i bilden först efter spørsmålets väckande. Frågeställaren önskar då supplerande material för användning i debatten. Även annars är begärda informationer ofta avsedda att brukas i den parlamentariska diskussionen i riksdagsgrupper, utskott och kammare. I åtskilliga fall har informationsuppdragen en mera allmän anknytning till riksdagsarbetet utan att den slutliga användningen kan spåras.

I viss utsträckning förekommer informationsuppdrag som utsagt eller underförstått avser ledamöternas offentliga verksamhet i kommunala eller föreningsammanshang. Särskilt under valåren kommer därtill hänvändelser som sammanhänger med förberedelser till framträdanden i radio och TV eller vid politiska sammankomster. Det är vidare icke ovanligt att brev från väljare hänskjutes till upplysningstjänsten för saklig bedömning. Med ledning av dess utredning kan ledamoten sedan bedöma, huruvida anledning finnes till ett initiativ i eller utom riksdagen eller om han kan inskränka sig till en svarsskrivelse, vari saken tillrättalägges med hjälp av de inhämtade upplysningarna. På liknande sätt förekommer att insändare eller alarmartiklar i tidningar överlämnas till upplysningstjänsten med begäran om undersökning ur principiella synpunkter.

Informationsuppdragen hänför sig till ett synnerligen vitt ämnesområde och berör de mest skiftande företeelser inom samhälls- och kulturlivet. En liten provkarta lämnas i bifogade förteckning (*bilaga B*), som representerar ett urval från en tvåmånadersperiod. Ur mera formell synpunkt kan

emellertid vissa större frågegrupper urskiljas, i vilka den övervägande delen av uppdragen kan inordnas.

Till de vanligaste uppdragstyperna hör undersökningar om den tidigare behandlingen av viss politisk fråga i riksdags- och utredningssammanhang, eventuellt även i den allmänna offentliga debatten. Informationsuppdraget kan även gälla frågans aktuella läge och uppgift om vilka förslag eller åtgärder som är att vänta. Andra frågegrupper avser rättsordningen eller förvaltningsorganisationen, varvid redogörelser begäres om såväl historisk utveckling som gällande regler och former. I stor och tydligt växande omfattning efterlyses statistiskt sammanställt och bearbetat material om statsfinansiella och samhällsekonomiska förhållanden, om socialvård, undervisning, kommunikationer m. m. En mera undanskymd plats intar förfrågningar om biografiska och kalendariska data samt språkliga företeelser. Ofta — på senare år allt oftare — gäller de begärda upplysningarna förhållanden i andra länder, i första hand nordiska och västeuropeiska.

Ett par särskilda typer av informationsuppdrag, som tilltagit i frekvens, innebär ett slags hypotetiska frågor. Uppgift begäres om vilka konsekvenser — t. ex. i form av ökade kostnader eller inkomstbortfall för stat och kommun — som genomförandet av ett visst förslag skulle medföra. Likaså frågas om vilka utvägar som föreligger att med eller utan ändring av gällande ordning på ett område uppnå vissa syften.

Ledamöterna lämnar sina uppdrag till upplysningstjänsten i de flesta fall vid personligt besök eller per telefon. Den mottagande tjänstemannen har därvid möjlighet att samtalsvis medverka till frågans formulering och med hänsyn bl. a. till vad som därvid framkommer om syftet med den begärda informationen preliminärt avgränsa arbetsuppgiften i kvantitativt hänseende. Det förekommer icke så sällan att nya kontakter tages med uppdragsgivaren under pågående undersökning, om ytterligare precisering anses nödig. Upplysningstjänstens stadigt fasthållna målsättning är att dess slutredovisning skall i möjligaste mån motsvara ledamotens individuella och aktuella informationsbehov. Däri ingår givetvis även största möjliga hänsynstagande till när svaret önskas.

För informationsarbetet är det av stor betydelse att upplysningstjänsten har nära tillgång till riksdagsbibliotekets rika samlingar av svensk och utländsk samhällsvetenskaplig litteratur. Därvid har det inneburit en tids- och arbetsbesparing för dess tjänstemän att de kunnat medgivas fritt tillträde till tjänstekataloger och bok- och tidskriftsmagasin. Upplysningstjänsten har vidare efter hand uppbyggt ett eget referensbibliotek och en samling av systematiskt ordnade småtryck, stenciler, fotokopior och urklipp, som i möjligaste mån hålles aktuell. Senaste data och upplysningar i olika frågor måste ofta per telefon inhämtas från kanslihus, myndigheter och enskilda organisationer. Från lokala myndigheter och anstalter begäres ibland upplysningar genom rundskrivelser. Med mot upplysningstjänsten svarande institutioner i de nordiska och västeuropeiska länderna har skapats goda kontakter, som redan i åtskilliga fall varit av stort värde för upplysningsarbetet.

Informationsuppdragens fullgörande och redovisning betingas givetvis av uppgifternas art och omfattning. Ofta kan de lösas genom införskaffande av material eller uppspårande av litteratur, vari ämnet redan behandlats. Med nödig komplettering och ajourföring kan stoffet då överlämnas till eller tillhandahållas uppdragsgivaren. Det största och för upplysningstjänsten mest

typiska arbetet nedlägges emellertid i de fall, då inget färdigt material står till buds. På grundval av mer eller mindre omfattande insamlande av stoff och särskilt inhämtade upplysningar utföres därvid sammanställningar och bearbetningar av skiftande omfång och svårighetsgrad. De promemorior, vari dessa regelmässigt redovisas, kräver icke så sällan en veckas arbete och det har förekommit att den sammanlagda arbetstiden överstigit en månad. I möjligaste mån fördelas uppgifterna bland tjänstemännen med hänsyn till studie- och intresseinriktning i syfte att på längre sikt uppnå för verksamheten värdefull specialisering.

Upplysningstjänstens personal omfattar för närvarande en föreståndare, förste bibliotekarie i Ag 27, 1 förste byråsekreterare i Ae 21, 3 assistenter i reglerad befordringsgång samt 1 biblioteksassistent i Ae 11 och 2 biblioteksbiträden i Ae resp. Ag 7. Därtill kommer tillgång till bibliotekets expeditionsvaktpersonals tjänster. Av de 3 tjänster i högst lönegrad 23 som gällande personalstat förutsätter har hittills endast 1 kunnat besättas.

Styrelsens yttrande och förslag

Styrelsen vill till en början uttala sin stora tillfredsställelse med upplysningstjänstens fortsatta utveckling som ytterligare bekräftar författningsutredningens uppfattning att upplysningstjänsten visat sig fylla ett väsentligt och varaktigt behov som serviceorgan åt riksdagens ledamöter.

I framställning till 1964 års riksdag upptog styrelsen författningsutredningens förslag att organisera upplysningstjänsten som en i förhållande till biblioteket självständig enhet. De erinringar som anförts häremot av vissa remissinstanser har icke föranlett styrelsen att ändra sitt ställningstagande på denna punkt. Vad särskilt angår statskontorets uttalanden om att upplysningstjänstens verksamhet skulle innebära en inom de vetenskapliga bibliotekens arbetsuppgifter fallande dokumentationstjänst må framhållas, att däri innefattas visserligen visst dokumentationsarbete men att den dock väsentligen präglas av informations- och utredningsuppgifter vid vilkas utförande dokumentationen enligt gängse definition endast är ett hjälpmedel. Som författningsutredningen klart framhållit är därför också de kvalifikationskrav som upplysningstjänstens personal skall uppfylla i huvudsak andra än de som möter inom bibliotekskarriären.

Med anledning av statskontorets förslag att inordna den hittills från biblioteket särhållna upplysningstjänsten som en avdelning inom detta må även erinras om följande förhållande. Biblioteket är enligt gällande reglemente lika mycket ett förvaltnings- och forskningsbibliotek som ett riksdagens bibliotek och i praktiken dominerar klart den förstnämnda uppgiften. Om upplysningstjänsten skulle införlivas med bibliotekets ordinarie verksamhet, torde risk alltid komma att förefinnas att, även om dess service genom reglementarisk föreskrift förbehålles riksdagen, dess arbetskraft ändock tages i anspråk också för betjäningen av bibliotekets övriga avnämare. En sådan utveckling, som formellt gynnas av den allmänna administrativa regeln att tjänsteman har »att utan avseende på stadgad arbetsfördelning lämna det biträde som påkallas av vederbörande förman», har i viss mån en förebild i den som biblioteket självt genomgått.

I likhet med författningsutredningen anser styrelsen att särskilt ur dokumentationssynpunkt ett så starkt behov av samordning mellan biblioteket och upplysningstjänsten dock alltjämt föreligger att de bör stå under ledning av samma styrelse. Upplysningstjänstens sidoordning med biblioteket

innebär en administrativt enkel anordning, som icke heller prejudicerar en eventuellt senare aktualiserad lösning av organisationsfrågan i ett större sammanhang.

Styrelsen delar vidare författningsutredningens uppfattning att upplysningstjänstens verksamhet under den gångna tiden fått en ändamålsenlig och väl avvägd uppläggning. Dess arbetsfält har efter hand breddats på ett organiskt sätt med utnyttjande av gjorda erfarenheter och med effektiv service som riktmärke. Med hänsyn till det nära samband som föreligger mellan riksdagsledamöternas verksamhet på det parlamentariska planet å ena sidan och deras kommunala och andra offentliga engagemang å den andra är det enligt styrelsens mening fullt naturligt att informationsarbetet icke kunnat inskränkas till rena riksdagsfrågor. Riksgäldsfullmäktiges inläggningar såväl på denna punkt som mot att »bearbetning» av material skall få ingå i upplysningstjänstens arbetsuppgifter synes vila på bristande insikter i vad verksamheten innebär. De begränsningskrav som fullmäktige uppställer är enligt styrelsens mening orealistiska och skulle, strikt tillämpade, medföra en vittgående och för riksdagsledamöterna svårfattbar inskränkning av den service de vant sig att få. Styrelsen har följaktligen icke funnit anledning att ändra den formulering av upplysningstjänstens informationsuppgifter som inlutit i dess tidigare förslag till reglemente för denna.

I nyssnämnda reglementsförslag har den nuvarande avnämmarkretsen vidgats genom att dit även hänförts riksdagspartigruppernas sekretariat. Det kan förutses att »legaliseringen» av gruppsekretariatet som uppdragsgivare åt upplysningstjänsten kommer att medföra beställningar av större och mera långsiktiga utredningar än hittills varit vanligt. I denna riktning pekar den vid årets riksdag väckta fyrpartimotionen om arbetsrum för riksdagens ledamöter m. m., i vilken bl. a. framhållits önskvärdheten av att upplysningstjänstens arbetsfält utvidgas till mera omfattande uppdrag. Styrelsen hyser i och för sig inga betänkligheter inför en sådan utveckling som endast innebär ett fullföljande av den successiva utbyggnad upplysningstjänsten hittills undergått. Då emellertid en alltför stark tillströmning av långsiktiga uppdrag från gruppsekretariatet skulle, innan resurserna hinner utbyggas i motsvarande omfattning, kunna medföra försämrad service för de enskilda ledamöterna, synes dessa tills vidare böra tillerkännas visst företräde. I ett senare skede kan en sektionsuppdelning av upplysningstjänsten med hänsyn till informationsuppdragens omfattning och långsiktighet tänkas bli aktuell.

Sedan 1961 har upplysningstjänsten svarat för utarbetandet av det årliga riksdagsregistret, för vilket styrelsen från och med nämnda år övertagit huvudmannaskapet. Att denna särskilda uppgift ålagts upplysningstjänsten är bl. a. motiverat av att riksdagsregistret utgör ett viktigt hjälpmedel i dess dagliga arbete, vilket gör det betydelsefullt för upplysningstjänsten att ha det avgörande inflytandet på detaljutformningen av de olika registerdelarna. Med hänsyn till den betydande del av den samlade personalens arbetstid som ägnas åt registerarbetet synes det befogat att detta åliggande kommer till uttryck även i upplysningstjänstens reglemente, vilket iakttagits i det förnyade förslag till sådant som här bifogas (*bilaga C*), varvid styrelsen i den förhandenvarande situationen följt Reglemente för riksdagsbiblioteket.

Genom beslut av 1964 års riksdag erhöll upplysningstjänsten viss personalförstärkning, som visserligen hittills endast delvis kunnat tillgodogöras

i den aktuella personaluppsättningen. Som ovan framhållits kan under den närmaste framtiden väntas ökade kvalitativa krav på upplysningstjänstens arbete. Med hänsyn tagen härtill och med beaktande även av svårigheten att med nuvarande lönesättning rekrytera kvalificerad personal vill styrelsen förorda att två tjänster som byrådirektör i högst lönegrad Ae 27 inrättas, av vilka den ena ersätter en av de nu befintliga befattningarna i högst lönegrad A 23. De två återstående av sistnämnda befattningar bör omvandlas till förste byråsekreterartjänster i högst lönegrad Ae 23. Enligt uttalande av 1964 års bankoutskott skulle lönegradsplaceringen för innehavare av tjänsterna i högst lönegrad A 23 företagas av styrelsen efter samråd med delegerade och lönenämnden för riksdagens verk. Då det visat sig att tjänstetillsättning med tillämpning av denna ordning kunnat medföra för rekryteringen ogynnsam tidsutdräkt, anser styrelsen att samråd med nämnda myndigheter i avsedda fall skall behöva tagas endast om styrelsen så anser lämpligt.

Arbetet med riksdagsregistret kräver för ett snabbt och korrekt utförande att rutinerad och pålitlig kontorspersonal kan rekryteras och behållas. Utöver vad som föreslagits i styrelsens anslagsäskande för nästkommande budgetår och med hänsyn till senare inträffade händelser är viss uppflyttning motiverad. Kontorspersonalen bör erhålla samma tjänstetitlar som i den allmänna byråorganisationen.

Styrelsen förordar att följande befattningar skall finnas vid riksdagens upplysningstjänst:

1 byråchef	Bo 1
2 byrådirektörer	högst Ae 27
2 förste byråsekreterare	högst Ae 23
1 registrator	Ao 13
1 kansliskrivare	Ae 11
1 förste expeditionsvakt	Ae 9
1 kanslibiträde	Ae 7

Därjämte bör styrelsen äga möjlighet att vid behov anställa extra assistenter i reglerad befordringsgång.

Upplysningstjänstens lönekostnader beräknas i enlighet med vad som föreslagits till 328 000 kronor för nästa budgetår. Samtidigt beräknas överflyttningen av vissa tjänster från biblioteket medföra en minskning av dess behov av anslag till Avlöningar till icke-ordinarie personal med 192 000 kronor.

Med stöd av vad ovan anförts får styrelsen härmed föreslå att riksdagen må

a) antaga reglemente för riksdagens upplysningstjänst av den lydelse som härvid fogade bilaga (bilaga C) utvisar;

b) bemyndiga delegerade för riksdagens verk att utfärda tjänste- och personalförteckningar för riksdagens upplysningstjänst samt att vidtaga härav föranledda ändringar i tjänste- och personalförteckningarna för riksdagsbiblioteket i enlighet med vad ovan föreslagits;

c) godkänna följande stat för riksdagens upplysningstjänst, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	49 000	
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal, förslagsvis	160 000	
3. Rörligt tillägg, förslagsvis	119 000	328 000

Omkostnader

1. Utgifter för utrustning, förslagsvis	50 000	
2. Expenser, förslagsvis	10 000	60 000
	<u>Summa kr.</u>	<u>388 000;</u>

d) till Riksdagens upplysningstjänst för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 388 000 kr.

Stockholm den 9 mars 1965

Å styrelsens för riksdagsbiblioteket vägnar:

S. G. W. Wahlund

RIKSDAGENS
UPPLYSNINGSTJÄNST

Berättelse om riksdagens upplysningstjänst för år 1964

Organisation och personal

Upplysningstjänstens organisationsfråga har i anledning av ett förslag i ämnet av biblioteksstyrelsen varit föremål för prövning av årets riksdag. Riksdagen beslöt att före ett ställningstagande ytterligare utredning av upplysningstjänstens arbetsuppgifter och behov av resurser skulle verkställas genom biblioteksstyrelsens försorg.

Genom ett annat riksdagsbeslut har fr. o. m. 1/7 dels för upplysningstjänstens föreståndare tillskapats en extra förste bibliotekarietjänst, dels nyinrättats två befattningar i högst 23 lönegraden, varjämte den tidigare befintliga extra förste byråsekreterartjänsten ombildats till en befattning av samma slag. Ingen av de tre sistnämnda befattningarna är ännu vid årets utgång tillsatt.

Föreståndare för upplysningstjänsten har under året varit förste bibliotekarien Tryggve Byström. Förste byråsekreteraren Sten Magnusson har åtnjutit sjukledighet t. o. m. 30/9 och entledigats fr. o. m. 1/10. Som assistenter har tjänstgjort fil. mag. Folke Schimanski t. o. m. 31/5, fil. mag. Erling Fridolfsson och fil. pol. mag. Eskil Widmark, båda under hela året, fil. pol. mag. Åke Wennman t. o. m. 15/11 (med avbrott för militärtjänst under tiden 4/9—15/10), fil. mag. Lena Axelsson under tiden 12/10—31/12 och fil. mag. Torsten Thurén under tiden 16/11—31/12.

Inom upplysningstjänsten har dessutom biträtt biblioteksassistenten Gunborg Arvidsson och biblioteksbiträdet Ingrid Grass, båda under hela året, samt biblioteksbiträdena Christina Öhring under tiden 8/6—31/8 och Anita Qvarfordt under tiden 7/9—24/10. Timavlönad skrivhjälp har tidvis anlåtats.

Informationsverksamhet

Antalet till upplysningstjänsten överlämnade informationsuppdrag har under året uppgått till 1 554 (1963: 1 294). Ökningen i jämförelse med fjolåret är koncentrerad till vissa månader (varvid påskhelgens förskjutning dock verkar missvisande) och är relativt sett särskilt påfallande under augusti—september, vilket torde få sättas i samband med den då pågående valrörelsen. Informationsuppdragens årliga antal och fördelning månadsvis fr. o. m. det första hela verksamhetsåret redovisas i följande uppställning.

Av de 1 544 informationsuppdragen har enskilda riksdagsledamöter svarat för 1 520, medan återstoden härrört från 6 av riksdagens delegationskanslier samt från riksdagens revisorers och Nordiska rådets svenska delegationskanslier. Om man bortser från uppdrag som — med utnyttjande av ett introduktionserbjudande från upplysningstjänstens sida — lämnats av 10 nyvalda, som under året icke hunnit taga säte i riksdagen, har 235 ledamöter, utgörande 62 % av riksdagen, begagnat sig av upplysningstjänst-

Till upplysningstjänsten lämnade informationsuppdrag 1956—1964

	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964
Januari.....	31	32	79	77	59	81	168	168	222
Februari.....	16	17	35	33	45	55	104	148	141
Mars.....	15	13	29	27	47	66	118	176	162
April.....	10	16	20	37	45	53	74	125	207
Maj.....	5	26	4	30	44	74	118	140	154
Juni.....			11 ¹	7	12	13	21	30	42
Juli.....			12 ¹	1	9	6	19	33	24
Augusti.....				2	4	6	27	37	74
September.....				5	7	21	26	34	85
Oktober.....	7	6	11	19	36	51	90	133	134
November.....	6	28	16	38	78	121	133	160	166
December.....	5	15	20	24	26	71	101	110	133
Summa	95	153	237	303	412	618	999	1294	1544

¹ B-riksdagens »sommarsession».

tens hjälp vid något tillfälle (motsvarande antal 1963: 219, 1962: 200, 1961: 157 och 1960: 117).

Informationsuppdragen har under året som vanligt kommit i större omfattning från andra kammaren än från första (ca 5 resp. 3 uppdrag per ledamot). Den relativa övervikten gentemot medkammaren har dock, liksom under de närmast föregående åren, sjunkit. Av partigrupperna uppvisar kommunisterna den högsta uppdragsfrekvensen, medan folkpartiet kommer på andra plats. Även från centerpartigruppen har kommit ett relativt stort antal uppdrag.

Av de 235 enskilda uppdragsgivarna under året — de som ännu icke tagit säte i riksdagen frånräknade — tillhörde 86 första kammaren och 149 andra kammaren. Fördelningen på partigrupperna var: högerpartiet 44, folkpartiet 46, centerpartiet 43, socialdemokraterna 95 och kommunisterna 7. Samtliga medlemmar av den kommunistiska riksdagsgruppen och drygt 80 % av centerpartisterna har anlitat upplysningstjänsten vid något tillfälle.

En överblick av hur informationsuppdragen fördelat sig på kammare och partigrupper sedan det första hela verksamhetsåret lämnar följande uppställning (de fåtaliga uppdragen från nyvalda, som under respektive år ännu icke tagit säte i riksdagen, har hänförs till den kammare och det parti, för vilka de valts).

Den enskilda ledamöternas informationsuppdrag 1956—1964

	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964
Första kammaren.....	10	27	36	66	66	112	217	330	447
Andra kammaren.....	85	126	198	204	335	479	743	933	1073
Summa	95	153	234	270	401	591	960	1263	1520
Högern.....	28	31	41	40	51	62	85	162	174
Folkpartiet.....	39	59	87	75	149	177	270	336	462
Centerpartiet.....	5	11	19	45	46	131	227	347	343
Socialdemokraterna.....	22	50	77	103	136	194	323	374	472
Kommunisterna.....	1	2	10	7	19	27	53	44	69
Summa	95	153	234	270	401	591	960	1263	1520

Informationsuppdragen har på vanligt sätt fullgjorts genom utarbetande av promemorior eller uppställningar, genom överlämnande av framtaget material i tryck, stencil eller fotokopia samt genom kortfattade skriftliga besked eller muntliga upplysningar. Antalet under året slutredovisade uppdrag har uppgått till 1 449, varav 646 föranlett skriftliga rapporter (1963: 1 283 resp. 570). Bland ämnena för större eller mera arbetskrävande promemorior märkes — förutom sammanställningar av vissa riksdagsfrågors behandling — talmännens ställning och funktioner, FN:s och Europarådets dokumentbeteckningssystem, »koncernsammandrag» av den statliga affärsverksamheten, den statliga näringslivssektorns omfattning samt den statsägda krigsindustrien i vissa västeuropeiska länder, det statliga filmstödet samt effekten av den under året genomförda ändringen av småbruksstödet. Vid årets slut var 47 uppdrag ännu icke färdigbehandlade (vid närmast föregående årsskifte 42).

Registerverksamhet

Registreringen av riksdagstrycket har under året närmast handhåfts av assistenten Fridolfsson med biträde av fru Arvidsson och fru Grass. De färdigställda registerenheter är liggaren för 1963 års höstsession, som utkom av trycket 12/2, personregistret för hela 1963 års riksdag, som utkom 6/5, det kumulerade sakregistret för samma period, som utkom 22/5, liggaren för 1964 års vårsession, som utkom 31/7, och sakregistret för samma session, som förelåg 15/10. Arbetet med liggaren för 1964 års höstsession, personregistret för hela 1964 års riksdag och det kumulerade sakregistret för samma period har påbörjats.

Övrig verksamhet

Information om upplysningstjänstens verksamhet har vid några tillfällen under året lämnats av dess föreståndare vid personliga besök av utländska forskare och kolleger. Bland dessa märkes dipl. pol. Peter Hübner från Berlin, som under en kortare vistelse i Stockholm i april månad samlade material till en avhandling med ämnet »Die Informationsmittel des Parlaments», samt Dr. John K. Rose och Mr. Julius W. Allen, båda knutna till Legislative Reference Service i Washington, vilka tillsammans med andra kongresstjänstemän på utrikesdepartementets inbjudan besökte Sverige i slutet av november.

Handläggningen av vissa informationsuppdrag har under året i betydligt större utsträckning än tidigare givit anledning till utnyttjande av gamla och knytande av nya kontakter med utländska parlamentariska upplysningstjänster och sekretariat. Informationsutbytet har dock hittills gestaltat sig ganska ensidigt till svensk favör.

Stockholm den 1 januari 1965

Tryggve Byström

Exempel på till riksdagens upplysningstjänst lämnade frågeuppdrag januari — februari 1964

- Statligt bokförlag som riksdagsfråga sedan 1946.
Vad har företagits av statsmakterna i anledning av 1955 års stadsutrednings betänkande?
- Bestämmelser om filmcensur i utlandet, i första hand de nordiska grannländerna.
- Författningsenligt stöd för arbetsmarknadsstyrelsens åtgärder i fråga om internationell arbetsförmedling.
- Kan statligt bostadslån utgå till uppförande av bostadshus med tjänstebostäder?
- Hur stor blir ATP-avgiften för en person med 6 000 kr. inkomst av anställning och lika stor inkomst av eget företag?
- Jämförelse i fråga om tull- och accisbelastning och priser mellan vanliga sötsaker och diabetikerkonfekt.
- Exempel på lägre körkortsålder än 18 år i utlandet.
- Laglig möjlighet att beivra störande motorbåtstrafik på insjöar.
- Ordförandena i 1961—63 tillsatta utredningar, fördelade bl. a. med hänsyn till partipolitiskt engagemang.
- Hur stor besparing kan inställandet av ett års repetitionsövningar beräknas medföra?
- Finns någon motsvarighet i annan lagstiftning till stadgandet i jaktlagen om att uteblivande från sammanträde för behandling av fråga om bildande av jaktvårdsområde räknas som nej-röst?
- Frågan om en oljeledning från Trondheim till svenskt område.
- Hur många kvinnliga församlingssekreterare finns det för närvarande? Kan deras löner betalas av kyrkofonden?
- Skoldisciplinfrågor i riksdagen sedan 1960.
- Den psykiska barna- och ungdomsvårdens personalorganisation. Antal och fördelning på kategorier i de olika landstingsområdena.
- Principerna för telefontaxeområdenas utformning på landsbygden.
- Sveriges import från resp. export till Indien och Pakistan.
- Har frågan om förhindrande av asociala eller rotlösa landsortselements inflyttning till storstadsområden på senare tid varit aktuell i riksdags- och utredningssammanhang?
- På vilka grunder har indelningen i zoner i fråga om familjebostadsbidragen företagits?
- I vilken omfattning undervisas i rättskunskap i grundskolan?
- Hur stora är samhällets kostnader per plats och år för ungdomsvårdsskola resp. fångvårdsanstalt?
- Kan regeringen besluta om avskaffande av statens biografbyrå utan riksdagens medverkan?
- Har frågan om rabatt på ATP-avgiften till arbetsgivare, som inbetalar den i ett sammanhang för hela året, varit före i riksdagen?

Hur ligger frågan om kommunalborgmästarinstitutionens avskaffande till?
Konsumerad mängd tobaksvaror av olika kategorier senaste redovisnings-
period?

Avskrivningsreglerna för statliga lån till samlingslokaler.

Vård, omskolning och arbetsmöjligheter för epileptiker.

Statsmakternas uttalanden om målsättningen för u-landshjälpen.

Möjligheter till skatteavdrag i Frankrike för gåvor till kyrkobyggnadsverk-
samhet.

Finns något författningsstöd för åtgärder mot »buskörning» med bil på is?
Litteratur om utvecklingen av de etiologiska teorierna inom kriminologien.
Den kungliga familjens inkomst och förmögenhetsförhållanden.

Vilka perioder sedan 1945 har visst statsråd varit särskilt förordnat att
företräga kyrkoärenden? Antalet kyrkoärenden under ett år, fördelade
på olika kategorier.

Redogörelse för valsystemet på Ceylon.

Under 1963 och 1964 års remissdebatter till statsråd riktade frågor eller
mot sådana framställd kritik med uppgift om huruvida svar lämnats eller
ej av de tillfrågade resp. angripna.

Föreligger något rättsligt hinder för ledamot av riksbanksfullmäktige att
offentliggöra att han reserverat sig vid fullmäktiges behandling av hem-
ligt ärende?

Över- och underskott på drift- och kapitalbudgeten under de senaste 10
åren.

Utvecklingen av de kristliga partiernas andel av väljarkåren i Tyskland,
Italien och Norge efter 1945.

Principerna för hyressättningen i samhällsägda hus i Österrike.

Taletidsregler i olika länders parlament.

Regler och normer vid utdelning av författar- och konstnärstipendier.

Hur har benämningen ryttare uppstått på den kanslist som i talmannens
ställe i riksdagen läser upp utskottens klämmor m. m.?

Resolutioner i FN i Sydafrika-frågan 1962—63.

Radionämndens och styrelsens för Sveriges radio inbördes förhållande.

Vilka stipendier finnes för närvarande för studier i Indien?

Jämförelse mellan försvarskostnader m. m. i olika länder.

Kristna parti- och fraktionsbildningar sedan 1910.

I vilka frågor under innevarande riksdagsperiod, där gemensam votering
förekommitt, har kommunisterna röstat med de borgerliga mot regeringen?

Vilka statliga utredningar arbetar för närvarande med frågor som rör hem
och familj?

Antalet nytillträdande jordbrukare som enligt 1962—63 gällande bestäm-
melser kunde få arealbidrag.

Förekommer någon av postverket utövad »censur» av innehållet på öppna
brevkort?

Hur röstade de enskilda riksdagsledamöterna vid voteringarna om höger-
trafiken 1963?

Material för ett offentligt anförande om bostäder, arbete och utbildning.

Statens utgifter för ändamål som direkt eller indirekt avser följder av alko-
holmissbruk.

Direktiven för utredningen om militära tjänstemäns pensionsålder.

Den svenska nationalförmögenhetens storlek.

Förslag till reglemente för riksdagens upplysningstjänst

Allmänna bestämmelser

§ 1.

Riksdagens upplysningstjänst åligger främst att biträda riksdagens ledamöter med insamling, sammanställning och bearbetning av informationsmaterial av betydelse för deras offentliga verksamhet.

Upplysningstjänsten skall vidare, i den mån den i första stycket avsedda uppgiften icke härigenom eftersättes, lämna motsvarande bistånd åt riksdagens utskotts- och delegationskanslier samt riksdagens partigrupperns sekretariat.

I upplysningstjänstens uppgifter ingår även att utarbeta och till trycket befordra det årliga riksdagsregistret.

§ 2.

Högsta ledningen av upplysningstjänsten utövas av den för riksdagsbiblioteket och upplysningstjänsten gemensamma styrelsen. Om styrelsens sammansättning och arvoden stadgas i § 4 i reglementet för riksdagsbiblioteket.

Närmaste ledningen av upplysningstjänstens angelägenheter och verksamhet tillkommer dess byråchef. Denne skall tillse att personalen med nit och noggrannhet fullgör sina åligganden.

§ 3.

Styrelsen sammanträder så ofta ärendena det fordra.

Vid styrelsens sammanträden föres av byråchefen protokoll, vars riktighet granskas och bestyrkes på sätt, som styrelsen finner lämpligt.

I upplysningstjänstens ärenden är byråchefen föredragande inför styrelsen, och äger han att deltaga i dess överläggningar men ej i dess beslut. Är han från beslutet skiljaktig, åligger det honom att till protokollet anteckna sin avvikande mening.

Vid riksdagens början har styrelsen att till bankoutskottet avlämna till riksdagen ställd berättelse över upplysningstjänstens förvaltning.

§ 4.

Styrelsen äger uppdraga åt byråchefen eller annan tjänsteman vid upplysningstjänsten att företaga de tjänsteresor, som styrelsen finner påkallade av upplysningstjänstens förvaltning, i den mån medel för ändamålet finnas tillgängliga.

§ 5.

De allmänna bestämmelser, som erfordras rörande arbetet inom upplysningstjänsten utöver innehållet i detta reglemente, meddelas av styrelsen i

arbetsordning. Därjämte äger styrelsen utfärda särskilda föreskrifter för personalen.

Envar tjänsteman har att ställa sig till efterrättelse de bestämmelser och föreskrifter, som sålunda meddelats, samt att utan avseende på stadgad arbetsfördelning lämna det biträde, som påkallas av vederbörande förman.

§ 6.

Vid upplysningstjänsten äro anställda ordinarie tjänstemän i enlighet med vad gällande stat anger samt, i mån av behov, icke-ordinarie personal.

Tjänstetillsättning

§ 7.

Tjänstemän vid upplysningstjänsten tillsätts eller antagas av styrelsen. Ordinarie tjänstemän tillsätts genom konstitutorial.

Vid ledighet å tjänst utfärdar styrelsen kungörelse, som införes i allmänna tidningarna och anslås i upplysningstjänstens lokaler i riksdagshuset, med föreläggande av tre veckors ansökningstid, räknat från dagen för kungörandet i allmänna tidningarna.

Tillkännagivande om styrelsens beslut skall ofördröjligen anslås i upplysningstjänstens lokaler i riksdagshuset tillika med uppgift å den dag, då anslaget skedde.

Anmäler sig icke någon lämplig och skicklig sökande, skall ny ansökningstid utsättas.

Vad i andra stycket sägs skall icke gälla tjänst i reglerad befordringsgång.

Semester och annan ledighet, vikariat och avsked

§ 8.

Byråchefen äger själv bestämma tid, till vilken hans semester skall förläggas, så ock annan ledighet för sig under högst femton dagar för år.

§ 9.

1 mom. Fördelningen av semester mellan personalen uppgöres och bestämmas av byråchefen.

2 mom. För sjukdom eller annat laga förfall eller för enskilda angelägenheters besörjande må byråchefen kunna bevilja tjänsteman tjänstledighet under högst fyrtiofem dagar för år. Fråga om tjänstledighet för annat ändamål eller under längre tid avgöres av styrelsen.

§ 10.

1 mom. Då byråchefen åtnjuter semester eller när han eljest under tid, som ej överskrider femton dagar, är hindrad att tjänstgöra, företrädes han av den styrelsen eller, efter styrelsens bemyndigande, byråchefen därtill utser.

Erfordras eljest vikarie för tjänsteman eller är tjänst ledig, förordnar styrelsen lämplig person att uppehålla tjänsten; dock skall, där ledighet beviljats av byråchefen, på honom ankomma att bestämma om tjänstens uppehållande.

2 mom. För ombesörjande av viss uppgift eller viss grupp av uppgifter

inom upplysningstjänsten eller eljest för fullgörande av särskilt åliggande i tjänsten äger styrelsen befria tjänsteman under viss tid helt eller delvis från övriga honom åliggande tjänstegöromål; i sådant fall skall styrelsen förordna annan att uppehålla tjänsten eller bestrida göromålen.

§ 11.

Ansökan om avsked eller entledigande prövas och avgöres av styrelsen. Om avsked och entledigande är i övrigt stadgat i särskilda författningar om tjänstepension.

Åtal och disciplinär bestraffning

§ 12.

Beträdes byråchefen med ämbetsbrott, som i 20 kap. 1—4 §§ brottsbalken omförmäles, sker åtal därför vid Svea hovrätt.

§ 13.

Åsidosätter annan tjänsteman än byråchefen av försummelse, oförstånd eller oskicklighet vad honom åligger enligt detta reglemente, arbetsordning eller annan författning, särskild föreskrift eller tjänstens beskaffenhet eller visar han klandervärt uppförande i tjänsten eller vanvördnad mot förman, må styrelsen efter omständigheterna döma honom till varning eller till löneavdrag under högst trettio dagar eller till suspension i högst tre månader från tjänst och lön. Har tjänsteman gjort sig skyldig till fel av svårare beskaffenhet eller har han icke låtit sig rätta av tidigare ådömd bestraffning, må han dömas till avsättning.

Löneavdrag skall bestämmas till belopp motsvarande A-avdrag enligt statens löneförordning eller, därest denna icke är tillämplig på tjänstemannen, det motsvarande avdrag som skulle hava bestämts om tjänstemannen varit löneplansanställd.

Innan styrelsen prövar fråga om disciplinär bestraffning av tjänsteman, skall denne beredas tillfälle att antingen skriftligen eller, om han det påfordrar eller så prövas lämpligt, vid muntligt förhör inför styrelsen, uttala sig om vad som åberopas mot honom. Han må därvid anlita biträde av försvarare.

§ 14.

Styrelsen åligger att till åtal anmäla i § 13 avsedd tjänsteman, som är skäligen misstänkt för brott som avses i 20 kap. 1—3 §§ brottsbalken eller för annat brott i tjänsten varå enligt lag kan följa frihetsstraff.

Oaktat sådant fall som i första stycket sägs icke föreligger, åligger det styrelsen att till åtal anmäla tjänsteman, som är skäligen misstänkt för brott i tjänsten, såvida enskild målsägande finnes eller skadestånd eljest kan ifrågakomma, så ock då tjänstemannen bestrider vad som lägges honom till last och tillfredsställande utredning icke kan åstadkommas genom styrelsens försorg.

§ 15.

Vidtages åtgärd för att anställa åtal eller inleda disciplinärt förfarande mot tjänsteman, äger styrelsen, om särskilda skäl därtill äro, avstånga honom från utövning av tjänsten, dock icke längre än till dess lagakraftägande dom eller beslut föreligger.

Besvär över styrelsens beslut

§ 16.

Över styrelsens beslut i mål, som röra upplysningstjänstens tjänstemän eller innefatta vägran att utlämna allmän handling, äger den, på vars rätt beslutet kan inverka, att hos bankoutskottet anföra besvär.

Missnöje med beslutet skall, vid äventyr av talans förlust, skriftligen anmälas hos styrelsen inom fjorton dagar från den dag, då klaganden därav bevisligen erhållit del; skolande beslut i fråga om tillsättande eller uppehållande av tjänst anses hava kommit klaganden till del den dag beslutet blivit justerat eller offentligen tillkännagivet.

Besvären skola därefter, vid enahanda äventyr, inom ytterligare fjorton dagar ingivas till styrelsen, som har att, jämte utlåtande däröver, så snart ske kan överlämna besvären till bankoutskottet.

§ 17.

Styrelsens beslut, varigenom tjänsteman suspenderas eller för alltid skiljes från tjänsten, bör jämte hänvisning för besvårs anförande honom skriftligen meddelas. Tjänst, som till följd av sådant beslut blir ledig, får, därest den avsatte tjänstemannen inom föreskriven tid anmält sig ämna samma beslut överklaga, icke återbesättas förr än besvären blivit av bankoutskottet avgjorda eller den bestämda tiden för besvärens fullföljande föruttit.

Folkrepresentation och upplysningstjänst i vissa främmande länder

Parlamentsbiblioteken intager beträffande upplysningstjänst en viss föregångsställning. Den nutida lagstiftningen kräver ett vidsträckt förberedelsearbete. Som följd härav har många legislaturer utrustat sina bibliotek med en upplysningstjänst, som alltså till stor del saknar motsvarighet vid vederbörande länders övriga vetenskapliga bibliotek. Som prototypen och förebilden framstår härvidlag upplysningstjänsten i Library of Congress, *Amerikas Förenade Staters* nationalbibliotek.

Kongressbibliotekets upplysningstjänst är en av bibliotekets sex avdelningar och ägnar sitt arbete åt forskning och upplysning samt konsultation med författande av skriftliga rapporter till kongressens ledamöter och utskott.

Ursprunget till upplysningstjänsten kan sägas vara ett förslag 1902 av den dåvarande bibliotekschefen om ett anslag på 28 000 dollar för budgetåret 1903/04 för färdigställande av ett index över lagstiftning, ett problem, som är särskilt svårbemästrat i en förbundsstat med federal rätt av jämförelsevis liten omfattning. Resultatet blev beviljandet av en mindre summa för ändamålet. För år 1915 anslogs 25 000 dollar för att möjliggöra för bibliotekschefen att anställa kompetent personal för åvägabringande av indices, samlingar (digests) och sammanställningar (compilations) av rättsregler, som kunde krävas för kongressens räkning. Detta var det jämförelsevis blygsamma resultatet av åtskilliga års överväganden av frågan att för kongressens räkning åstadkomma en upplysningstjänst liknande dem som skapats vid en rad delstatslegislaturer.

Följande år utvidgades fullmakten högst betydligt till att omfatta bemyndigande att anställa kompetent personal att samla, klassificera och tillgängliggöra »indices, samlingar (digests), sammanställningar (compilations) och redogörelser (bulletins) eller på annat sätt uppgifter om lagstiftning eller relaterade till lagstiftning och att göra sådana uppgifter tillgängliga för kongressen eller dess utskott och ledamöter».

Dessa uttryckssätt blev bestående under trettio år. De enda förändringar som vidtogs, utgjordes av två tillägg. 1926 uppdrogs åt upplysningstjänsten att färdigställa och publicera ett jämförande register över delstaternas lagstiftning, som utgavs vartannat år till 1948, varefter anslag ej längre beviljades för ändamålet. 1935 lades härtil uppgiften att sammanställa och publicera en löpande sammanfattning med register över allmänna lagförslag och utvalda resolutioner, som initierades i kongressen.

1946 hade upplysningstjänsten en stab på 79 personer med en årskostnad på nära 200 000 dollar. När vid andra världskrigets slut en utredning igångsattes beträffande kongressens resurser av arbetskraft, blev givetvis även upplysningstjänsten föremål för behandling, vilket också avspeglade sig i 1946 års akt om legislaturens reorganisation.

Bibliotekschefen bemyndigades genom denna att upprätta en separat sektion av biblioteket benämnd »Legislative reference service». För dess

funktioner användes samma språkbruk, som ovan redovisats, varvid dock ett par tillägg gjordes. Åt upplysningstjänsten uppdrogs att på begäran råda och assistera kongressens utskott beträffande analys, värdering och uppskattning (analysis, appraisal, and evaluation) av föreliggande lagförslag eller exekutivmaktens rekommendationer liksom att på annat sätt vara behjälplig med material för en lämplig bestämning av åtgärder. En ny andra uppgift var att färdigställa sammanfattningar och systematiseringar (summaries and digests) av offentliga förhör inför kongressens utskott.

Bibliotekschefen ålades att utnämna personal utan hänsyn till politisk uppfattning och endast med hänsynstagande till lämplighet och kompetens. Nämnas kan slutligen att akten bemyndigade en kraftig anslagshöjning, nämligen för 1947 550 000 dollar, 1948 650 000 dollar och 1949 750 000 dollar. I verkligheten kom de beslutade bevilningarna icke upp till dessa belopp. 1963 hade man dock en utgiftsstat på 1 870 000 dollar med 222 fast anställda personer. Antalet frågor var 105 152.

En mycket stor del av dessa frågor kan besvaras per telefon eller ett kort brev eller tryckt eller reproducerat material eller en lista av valda referenser. Men många kräver mer eller mindre detaljerade utredningar. Härvid måste ofta en avvägning ske mellan å ena sidan kravet på självständig och djupgående undersökning och å andra sidan tidsfaktorn.

Upplysningstjänsten, som även levererar översättningar och ritar kartor m. m., bestrider också tjänstgöringen i en speciell läsesal, som är avsedd för kongressens ledamöter, deras anställda och familjemedlemmar.

En funktion, som uttryckligen sedan 1955 ej tillhör upplysningstjänsten, är färdigställande av lagförslag, som i stället åligger tjänstemännen i husens »Legislative counsel».

Upplysningstjänstens rapporter tryckes i viss utsträckning i kongresshandlingarna på initiativ av kongressens ledamöter. Det synes röra sig om ungefär 1 % av hela antalet.

Två frågor, som varit föremål för mycken uppmärksamhet, är dels upplysningstjänstens organisatoriska ställning och dels svårigheten att prestera en tillfredsställande statistik över verksamheten.

Beträffande den förra har man hittills efter många överväganden stannat inför ett bibehållande av upplysningstjänsten inom kongressbibliotekets ram men givit den en självständig ställning som en av bibliotekets sex avdelningar (departments). Samtidigt har upplysningstjänsten fått övertaga viss biblioteksfunktion. Å andra sidan har också sedan 1940-talets slut upplysningstjänstens tjänstemän uppdragits att på anmodan tjänstgöra i kongressens utskottskanslier. Detta sker utan ersättning till kongressbiblioteket om tjänstgöringen ej överstiger två till tre månader. Vid längre tjänstgöringstid överföres tjänstemannen på vederbörande utskotts stat. Det må också nämnas, att frågor överlämnas för besvarande till bibliotekets andra avdelningar, om där finnes specialister, som saknas i upplysningstjänsten.

Upplysningstjänstens verksamhet har oavslutligt vuxit. Registrerandet av dess anlitande visar detta på ett påtagligt sätt genom ständigt stegrade siffror. Att på ett rättvisande sätt få denna verksamhet redovisad har stött på svårigheter. Uppgifter om antalet frågor, eventuellt delade i särskilda kategorier, eller om antalet sidor i lämnade svar och utredningar måste alltid ses i belysning av att de ge ringa vägledning för bedömande av arbetets verkliga omfattning. Förhållandet erinrar om svårigheterna att i siffror redovisa t. ex. arbetet i en läneexpedition genom uppgifter om antalet lån.

De stora förmåner, som kongressbibliotekets upplysningstjänst erbjuder, har förenats med en strävan att så vitt möjligt precisera de tjänster, som avses. Det har fastställts, att kongressens ledamöter vid upplysningens begärande skall ange formen för svaret, nämligen skriven rapport, utkast till anförande, muntlig diskussion, telefonsvar, litteraturlista eller utvalt material. Det betonas, att ju mera detaljerad en ledamots fråga är, desto större är sannolikheten för att det erhållna svaret motsvarar önskemålet. Om tid och omständigheter i övrigt medger, lämnas svaret i den begärda formen.

Vid svarets utarbetande skall i princip relateras dels historik, dels varierande lösningsförslag med angivande av fakta, talesmän och opponenter samt argumenten för och emot. Härtill kan komma juridisk analys liksom meddelande om utländsk lagstiftning. Som övriga exempel nämnes bland annat redovisning av kongressens behandling av viss fråga, identifiering av citat, biografier, meddelanden om organisationer och voteringar. Vidare nämnes bland annat — med förbehåll för kostnaderna — översättningar, fotokopiering, kartor, grafisk framställning, indexering och information från förvaltningsorgan, om ej ledamöterna föredrager att själva taga kontakt. Beträffande förfrågningar från väljare som kongressledamöterna förmedlar till upplysningstjänsten framhålles att ej mera vidsträckta undersökningar kan företagas. Beträffande omfattningen av svar på väljares frågor, som överlämnats till upplysningstjänsten, kan nämnas, att enligt en uppgift omfattar de 35 % av hela frågematerialet till upplysningstjänsten, medan de svarar för blott 12 % av den använda arbetstiden och 5 % av de totala kostnaderna. Generellt betonas att undersökningars kvalitet kan bli beroende av brådskan.

I den senaste redogörelsen för kongressbiblioteket (Some facts about the Library of Congress), utgiven i reviderad upplaga i oktober 1964, meddelas att upplysningstjänsten tjänar som kongressens upplysnings- och utredningstjänst (the major information and research center for Congress). Under loppet av 1964 intill denna redogörelses färdigställande besvarade upplysningstjänsten mer än 97 000 frågor, medan biblioteket i övrigt medverkade med besvarande av mer än 118 000 framställningar om information eller böcker (assisted by answering more than 118 000 Congressional requests for information or books).

Belgiens parlamentsbibliotek är uppdelat på tre sektioner, en för böcker, en för periodica och en för dokumentation. Den sistnämnda är avsedd endast för parlamentets ledamöter och inrymmer ett klipparkiv, till vilket materialet köps av en pressbyrå. Sektionens informationstjänst består i att litteratur i ett uppgivet ämne framtages för parlamentsledamöternas studium i en särskild läsesal. I övrigt utarbetas på begäran litteraturförteckningar och göres excerpter eller fotokopior.

En annan informationstjänst meddelas av de sektioner i kamrarnas kanslier, som även har till uppgift att vårda arkiv och registrera parlamentstrycket. Denna informationstjänst utarbetar även mera omfattande svar på inkomna frågor.

I *Danmark* gäller att folketingets ledamöter kan hänvända sig till en protokollssekreterare i folketingssekretariatet för att få bistånd med erhållande av upplysningar från ministerierna och andra offentliga institutioner. Det kan t. ex. gälla dröjsmål med ärendens handläggande eller över huvud taget kompletterande uppgifter.

Folketingets bibliotek utövar också ett upplysningsarbete såsom ett led i det dagliga tjänstearbetet, ehuru ej någon bestämd tjänsteman har uppgiften härmed sig anförtrodd. Om personalen anser, att svaren har ett bestående värde, noteras frågor och svar samt införes i ett kompletterande sakregister.

Det har ännu icke övervägts att organisera denna verksamhet som en särskild gren, skild från det dagliga tjänstearbetet i biblioteket. Då bibliotekets upplysningstjänst tenderar att växa i omfattning, och om den nuvarande personalen icke kan bemästra arbetet, torde dock enligt uppgift spörsmålet att organisera tjänsten som en särskild avdelning inom biblioteket aktualiseras.

I *England* finnes en informationstjänst för underhusets ledamöter, som inrättades vid det andra världskrigets slut. Den utgör en sektion av underhusets bibliotek (an integral part of the Library), benämnd Research division, som i sin tur har en särskild avdelning för statistik (Statistical section). De akademiskt utbildade tjänstemännen är till antalet sju, och chefen är en av bibliotekets »Assistant librarians» under bibliotekschefen, som har befogenhet att ändra arbetsuppgifterna för tjänstemännen och även att vid behov t. ex. överföra personal från Research division till bibliotekets huvudavdelning, som benämnes Parliamentary division.

Vid *Finlands* riksdagsbibliotek finns sedan 1956 en upplysningstjänst för riksdagens ledamöter och tjänstemän. Upplysningstjänsten förestås av en tjänsteman med samhällsvetenskaplig utbildning och till hans disposition står skrivhjälp. Denne informationstjänsteman har fått bibliotekspraktik, varigenom han kan fritt röra sig i bibliotekets samlingar, vilket sakförhållande tillmättes stor betydelse. Han är direkt underställd bibliotekschefen och har som specialuppgift vid sidan av informationstjänsten att sköta om riksdagens arkiv. Det kan påpekas, att alla frågor rörande riksdagstrycket, inklusive dess registrering, handlägges utanför biblioteket av ett speciellt organ, kansliet för tryckningsarbeten. Översättningar av större omfattning har ej fått ske. Riksdagsgruppernas sekreterare får hänvända sig till upplysningstjänsten endast som förmedlare av gruppens eller enskild gruppmedlems fråga. Statistiska undersökningar har i allmänhet utförts i samråd med Statistiska centralbyrån. I regel bokföres endast sådana frågor, varpå skriftliga svar avgives. Det betonas att omdömen ej får förekomma i svaren. I svaren anges källhänvisningar. Vidlyftiga bearbetningar av insamlade upplysningar utföres i de fall, om de ej försvårar verksamheten i övrigt.

Det kan påpekas att propositionerna i Finland ej är tillnärmelsevis lika utförliga som i Sverige.

I *Frankrike* finnes ej någon särskild upplysningstjänst för nationalförsamlingen. För informationer kan ledamöterna vända sig till olika organ, knutna till nationalförsamlingen. Förutom biblioteket och arkivet finnes en särskild informationstjänst för utländska förhållanden (Documentation étrangère). Härtill kan läggas redaktionen för parlamentstrycket och utskottens kanslier. Det har diskuterats att för nationalförsamlingens räkning inrätta en självständig central informationstjänst, men något förslag synes enligt uppgift inte vara att vänta inom överskådlig framtid.

I *Italien* finnes i kamrarnas generalsekretariat avdelningar för information och för riksdagstryckets registrering samt arkivering. I deputeradekammaren har nyligen inrättats en avdelning, som har till uppgift att samla, klassificera, analysera och tillgängliggöra uppgifter om italiensk lagstift-

ning och parlamentarisk verksamhet över huvud taget. Den skall också stå till tjänst beträffande utländska förhållanden och internationella organisationer. En speciell informationstjänst avses också att inrättas i deputeradekammarrens bibliotek för specialkatalogisering av utländska lagstiftningsakter jämte lagförslag och debatter. Den skall också få till uppgift att göra undersökningar om utländsk lagstiftning rörande särskilda ämnen.

I *Japan* upprättades 1948 en särskild informationsavdelning inom parlamentsbiblioteket, som redan från starten fick 60 befattningshavare, vilket antal numera ökats till 152.

Japans parlamentsbibliotek har till huvuduppgift att samla material och tillgängliggöra detta för parlamentsledamöterna. Härtill har lagts att i mån av resurser erbjuda forskning och andra tjänster, som kan ha värde för parlamentet. Informationstjänsten är åstadkommen i syfte att assistera biblioteket i den sistnämnda egenskapen.

Den japanska informationstjänsten (Research and Legislative Reference Department) har till uppgift att på begäran av parlamentets utskott och ledamöter råda och assistera i fråga om analys och uppskattning (analysis and evaluation) av ärenden, som anhängiggjorts, och skaffa fram uppgifter, som kan vara av värde för parlamentets behandling av förekommande ärenden. Vidare har informationstjänsten att på begäran av riksdagen eller på eget initiativ samla och analysera lagstiftnings- och annat relevant material samt göra detta tillgängligt för parlamentets ledamöter. På begäran må också informationstjänsten hjälpa till med förberedelsearbete för lagstiftning. Slutligen har också bemyndigande givits att med reservation för parlamentets behov tillgängliggöra material även för statens förvaltning och domstolar samt för allmänheten.

I *Nederländerna* saknas en speciell upplysningstjänst. Vid förfrågningar insamlar parlamentets bibliotek begärda informationer inom ramen för sina personalresurser.

I *Norge* har icke förelegat något behov att tillskapa en särskild upplysningstjänst vid stortingets bibliotek, då dettas verksamhet praktiskt taget helt och hållet är ägnat stortinget och icke, som i Sverige, är ett centralt förvaltningsbibliotek och öppet för allmänheten eller, som i Finland, jämväl fungerar som universitetsbibliotek för samhällsvetenskap.

Objektiv upplysningstjänst utövas av utskottens kanslipersonal. Önskemål har uttalats om en särskild, högt kvalificerad jurist för stortingsledamöternas upplysningsbehov. I den mån de önskade tjänsterna är mera politiskt färgade, står gruppsekretariatet till förfogande. Deras tjänstemän avlönas med statsbidrag. Ytterligare upplysningstjänst meddelas av stortingets kontor. Därunder lyder också stortingets arkiv, vars chef systematiskt ordnar sitt material efter sakord.

Härtill kommer också stortingets bibliotek, som bistår ledamöterna direkt och indirekt med sakliga upplysningar, men endast undantagsvis med skriftliga svar, fränsett litteraturlistor. Det har föreslagits, att biblioteket skulle försöka att registrera tidskrifts- och tidningsartiklar, varvid bör märkas, att Norge saknar en central tidningsregistrering, och att tidskriftsregistreringen avstannat 1951 och 1964 återupptagits i tills vidare ytterst begränsad omfattning.

Det anses, att inget egentligt behov av en särskild upplysningstjänst föreligger, då bibliotekets verksamhet betraktas som en sådan. Som mest trängande betecknas förstärkning av bibliotekets personal i kvalitativt och kvan-

titativt avseende, så att biblioteket kan utgöra den grundläggande basen för alla, som hjälper riksdagsmännen, genom goda kataloger och rikliga bibliografiska hjälpmedel.

I *Schweiz* finnes ingen särskild informationstjänst för förbundsförsamlingens ledamöter. För upplysningar får de vända sig till vederbörande förvaltningsorgan eller till särskilt tillkallade sakkunniga. Med anledning av den kris, som uppstått i samband med det omdiskuterade flygplansköpet från Frankrike (*Mirage-affären*), har krav på en informationstjänst framställts. Förbundsförsamlingens generalsekreterare har 1964 fått i uppdrag att utarbeta förslag om regler för en dylik, som beräknas komma till stånd under innevarande år.

Västtysklands förbundsdag har en förvaltning, som omfattar tre avdelningar. Avdelning I sysslar med allmänna förvaltningsfrågor. Avdelning II är väsentligen ett gemensamt kansli för riksdagens utskott och delegationer med viss informationstjänst beträffande procedurfrågor m. m.

Avdelning III utgör en vetenskaplig avdelning (*Wissenschaftliche Abteilung*) med fyra sektioner, nämligen förutom bibliotek och arkiv en sektion för material rörande lagstiftningsmaterial (*Gesetzmaterialen*) och en sektion för tidningsmaterial (*Presse-Auswertung*). En planerad informationstjänst avses skola utgöra en del av avdelning III, som dock för närvarande ej har någon särskild personal avdelad för detta arbete. Frågor, som ej kan besvaras inom ramen för det ordinarie arbetet, fördelas bland tjänstemännen, varvid helt naturligt vissa får dylika uppdrag mera regelbundet. Frågor besvaras även från forskare, partisekretariatet och utskottskanslierna.

Av den givna översikten framgår, att många olika slag av lösningar prövats alltifrån den självklara upplysningsverksamheten hos ett parlamentsbibliotek utan speciell organisation för informationsverksamhet till inrättandet av särskilda avdelningar för ändamålet inom parlamentsbiblioteken eller andra parlamentens organ.

RIKSDAGSBIBLIOTEKET

Utdrag ur protokoll hållet vid styrelsens för riksdagsbiblioteket sammanträde den 9 mars 1965.

Närvarande:

Ordföranden herr Wahlund,
fröken Mattson och herr Braconier
samt såsom föredragande och protokollförare
Överbibliotekarien Frykholm.

§ 4.

Anmälades på nytt frågan om upplysningstjänsten, varvid styrelsen beslöt ett utlåtande i den avfattning registraturet för denna dag, nr 6, utvisar. Överbibliotekarien återopade för sin del ett av honom avgivet utlåtande.

Enligt protokollet:

Lars Frykholm

Utlåtande och förslag över frågan om riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och behov av resurser

Inledning

På initiativ av den då sittande författningsutredningen inrättades 1955 riksdagsbibliotekets upplysningstjänst, en då länge aktuell reform, såsom en försöksverksamhet med motsvarande verksamhet inom Library of Congress i Washington som förebild. Frånsett viss tillfällig arbetskraft fick riksdagsbiblioteket i förening med sina ordinarie arbetsuppgifter omhänderta de nya. Bibliotekets lokaler och övriga resurser har tagits i anspråk för ändamålet. I syfte att om möjligt utjämna den ytterst ojämn arbetsbelastningen under särskilt tiden mellan riksdagens vår- och höstsessioner uppdrogs 1961 tills vidare åt upplysningstjänstens personal att utarbeta de årliga registren till riksdagstrycket, varvid skrivhjälp helårsanställdes, ehuru alltjämt på extra stat.

Det växande arbetet nödvändiggjorde 1961 ett skiljande av upplysningstjänsten och den del av den inre tjänsten, som fullgjorts av den med upplysningstjänsten i första hand sysselsatte tjänstemannen, vilken samtidigt anhöll om och erhöll befrielse från tjänstgöring under kvällspäna.

1963 beslöt riksdagen inrätta en extra förste byråsekreterarebefattning i lönegrad 21 för upplysningstjänsten som 1964 placerades i högst lönegrad 23. Samtidigt beslöts ytterligare två befattningar i högst lönegrad 23. 1963 beslöt riksdagen vidare, att delegerade för riksdagens verk skulle kunna inrätta upplysningstjänstens befattningshavare på biblioteksassistent- och biträdesstadierna på förslag av biblioteksstyrelsen som extra ordinarie tjänstemän.

1962 framlade författningsutredningen ett förslag om skiljande av upplysningstjänsten från biblioteket. Med diskussion av förslagets för- och nackdelar och med särskilt framhållande av att lokalfrågan måste lösas framlade styrelsen förslag om en separation för 1964 års riksdag, som beslöt om det inledningsvis nämnda utredningsuppdraget.

Statlig upplysningstjänst i allmänhet

En viss upplysningstjänst liksom behov av en dylik kan principiellt sägas alltid förefinnas i en stat, som är en demokrati och en rättsstat med offentlighet som grundsats. Medborgarna och pressen vänder sig till statens myndigheter med begäran om upplysningar om myndigheternas åtgärder eller om förhållanden inom skilda verksamhetsområden. Även för myndigheterna själva föreligger behov i olika avseenden. Det är angeläget att klarlägga motiv och resurser för vidtagna eller planerade lika väl som skälen att åtgärder icke vidtagits. I åtskilliga fall har också särskilda tjänster inrättats för denna informationsverksamhet. Även myndigheternas eget behov av material och upplysningar kan i detta sammanhang nämnas.

De vetenskapliga bibliotekens ställning i här angivna avseende företer väsentligt skiljaktiga drag. Deras behov av utåtriktad information torde åtminstone i regel vara ringa, och oftast åtnjuter deras verksamhet icke något mera allmänt intresse. I gengäld förfogar de i sina samlingar över ett informationsmaterial, vars tillgängliggörande är ett betydande problem ur samhällets synpunkt.

Upplysningstjänst i olika former har sedan gammalt tillhört rutinen i biblioteken och främst då över låneexpeditionerna. De lånesökande har behov av att orientera sig i katalogerna, men även en mer eller mindre långt gående information därutöver förekommer. Eftersom biblioteken har mycket skiftande personalresurser och tjänstemännens kompetens och hjälpsamhet helt naturligt växlar blir resultaten givetvis högst olika. I viss utsträckning har biblioteken försökt sig på att avdela någon personal för mera krävande rådgivning, men statsmakterna har hittills i regel ställt sig avvisande till förslag i denna riktning. Det synes stå utom allt tvivel, att en dylik verksamhet i högre grad kommer att präglade biblioteken i framtiden. Forskarna torde i större utsträckning komma att ägna sig åt ren forskning, medan litteratursökning anförtros åt andra personer. Så länge härför lämpad och utbildad personal saknas, kan lösningen kanske sökas i en kombination av forskare och biblioteksmän.

Folkrepresentation och upplysningstjänst i vissa främmande länder

— — — (= bilaga D ovan) — — —

En folkrepresentations upplysningstjänst blir beroende av representationens vilja och förmåga att ställa resurser till förfogande. En stats författning, dess reformbehov och reformtakt, de politiska förhållandena i allmänhet och folkrepresentationens ställning i synnerhet utgör betydelsefulla faktorer.

Utvecklingen av den svenska riksdagens upplysningstjänst

Vid ett bedömande av de resurser, som står till buds för den svenska riksdagens informationsverksamhet, torde i första rummet kamrarnas egna kanslier böra nämnas. Genom sin överblick över det fortlöpande riksdagsarbetet är kammarsekreterarna de främsta sakkunniga för ledamöternas informationsbehov beträffande detta. Kammarkansliernas arbetsbörda torde dock i regel icke medgiva möjligheter för utarbetande av mera vidlyftiga utredningar. Detsamma måste anses gälla kanslierna hos riksdagens utskott och övriga delegationer samt riksdagens ekonomibyrå.

Som en sorts riksdagsorgan kan partigrupperna betraktas. Deras kanslier utgör givetvis en informationskälla för riksdagens ledamöter. I många fall kan det ur en riksdagsgrupps eller ur en enskild ledamots synpunkt vara angeläget att besitta en fullgod garanti mot insyn, varvid det kan befinnas lämpligt att anlita partikanslierna i stället för att gå över bibliotekets upplysningstjänst. En förstärkning av dessa sekretariat, eventuellt med hjälp av statsmedel, kan härvidlag få stor betydelse.

Riksdagsbiblioteket är inrättat av riksdagen. Dess berättelse avgives i enlighet med gällande föreskrifter till riksdagen. De skyldigheter biblioteket har gentemot den statliga förvaltningen och mot enskilda personer är föreskrivna och bestämda av riksdagen. Om det också under tidernas lopp funnits delade meningar om bibliotekets organisation och uppgifter, har detta aldrig kunnat undanskymma det faktum, att biblioteket först och sist är riksdagens tjänande organ.

Det långt mer än hundraåriga riksdagsbiblioteket är det av riksdagens

organ, som i främsta rummet haft att svara för riksdagens upplysningstjänst. Dess samlande av material har varit inriktat på att ställa medel till förfogande för riksdagen och detta gäller även för den jämförelsevis sena period, då biblioteket anvisats uppgiften att tjänstgöra som statsförvaltningens centrala bibliotek och till slut att även stå öppet för allmänheten. Denna upplysningstjänst har framför allt inneburit vägledning i litteraturen samt dennas anskaffande, tillhandahållande och utlåning, men i mån av resurser har befattningshavarna även stått till tjänst med olika slag av upplysningar liksom överlämnande av tryck ur bibliotekets publikationsförråd. Genom att riksdagsbiblioteket på grund av riksdagens beslut är statsförvaltningens centrala bibliotek och dessutom öppet för allmänheten kan bibliotekets tjänstemän icke ställa sig avvisande mot upplysningstjänst i vidaste omfattning, för så vitt riksdagsledamöternas behov icke lider förlust härigenom.

Bibliotekets begränsade resurser har dock i olika avseenden hämmat dess verksamhet. Den begränsade personalen i förening med avgång av rutinerade tjänstemän och en allmän försämring av läget på arbetsmarknaden har bidragit. Härtill har kommit efter hand alltmer kännbara lokalsvårigheter och delvis mindre lämpliga klassifikations- och katalogiseringsregler. Moderniseringen av dessa i förening med omfattande omflyttningar i samlingarna, som delvis överförts till ett depåbibliotek, har under senare år i betydande utsträckning tagit personalens tid och krafter i anspråk utöver det ordinarie arbetet.

Med riksdagsbibliotekets upplysningstjänst, som inrättades 1955, utökades bibliotekets service gentemot riksdagen högst väsentligt. Men fränsett ett bemyndigande att anställa en assistent under pågående session togs bibliotekets personella och lokala resurser i anspråk för denna verksamhet, som snabbt ökade i omfattning. Bibliotekets resurser måste i allt högre grad tagas i anspråk för upplysningstjänsten, som också föranlett omläggningar av olika slag. Katalogarbetet måste rationaliseras och påskyndas. Detsamma gällde bindningen. Upplysningstjänsten måste förses med olika hjälpmedel. De från början otillräckliga lokalerna utsattes för ytterligare påfrestningar och fränsett ett litet rum, som ställdes till förfogande, måste biblioteket hysa den expanderande upplysningstjänsten inom hittillsvarande utrymmen, som dessutom inskränkts genom upplåtande av arbetsplatser till riksdagens stenografer, kompenserat genom upplåtande av magasinutrymmen i källaren. Upplysningens tjänstemän, som i regel saknar bibliotekspraktik, måste medgivas tillgång till kataloger och samlingar, vilket i olika avseenden försvårade det ordinarie biblioteksarbetets behöriga gång till förfång för lånesökande och upplysningstjänstens själv.

Upplysningstjänsten omfattar de tjänstemän, som närmast anställts med avsikt att möjliggöra framskaffande av informationer för riksdagens ledamöter. I detta arbete deltar givetvis även bibliotekets personal i övrigt, dels direkt vid förfrågningar och dels indirekt genom att i olika avseenden utgöra förutsättningar för upplysningstjänstens arbete. Upplysningstjänstens effektivitet baserar sig på bibliotekets. Den är beroende av dels bibliotekets snabbhet i fråga om materialets förvärvande, katalogisering och klassifikation, så att det så lätt som möjligt kan återfinnas, dels på den hastighet varmed litteraturen når sina förvaringsplatser, dels på en organisation, som möjliggör återfinnandet av material i de olika bearbetningsfaserna. Upplysningstjänsten har fått utnyttja expeditivakterna, vilkas antal ej

kunnat utökas på grund av arbetsplatsbrist, och reproduktionsmöjligheterna. Det utökade arbetet med personalfrågor, materialanskaffning och bokföring har den övriga bibliotekspersonalen utfört.

Upplysningstjänsten har under sin snart tioåriga utveckling kunnat skapa sig en ställning, som vittnar om att dess arbete av riksdagens ledamöter betraktas som icke blott nyttigt utan även oundgänglig. Dess verksamhet spänner över ett brett register från muntliga meddelanden, diskussioner, utlämnande av riksdagstryck eller annat tillgängligt eller införskaffat material, utlåning, vidarebefordrande av upplysningar från annat håll o. s. v. till sammanställningar, redovisningar och utredningar av olika slag.

Det förhållande att riksdagens ledamöter i ständigt växande utsträckning har att taga ställning till nya och alltmer komplicerade frågor ställer ökade krav på tillgängliga resurser. Detta har också föranlett riksdagen att besluta om utökningar av upplysningstjänstens personal och förbättringar av dess löneställning, medan lokalsvårigheterna ej tillgodosetts på ett tillfredsställande sätt.

Som av bifogade redogörelser framgår har upplysningstjänsten tagits i anspråk av ett alltmer ökat antal av riksdagens ledamöter inom alla partier. I första kammaren anlätades upplysningstjänsten av 86 ledamöter eller 57 % och i andra kammaren av 149 ledamöter eller 64 %. Socialdemokraterna har svarat för det största antalet frågor eller obetydligt mer än folkpartiet. Därefter kommer centerpartiet, högern och kommunisterna. Av det totala antalet frågor, som var 1 544 under året, stod socialdemokraterna för 31 %. Motsvarande siffror var för folkpartiet 30, för centern 22 %, för högern 12 och för kommunisterna 5 %. Kommunisternas samtliga ledamöter har utnyttjat upplysningstjänsten. För övriga partier är procentsiffrorna 49 för socialdemokraterna, 69 för folkpartiet, 68 för högern och 83 för centern. Under året betecknar januari och mars toppar med över 200 frågor, medan övriga vårmånader rör sig omkring 150. För månaderna juni—september har redovisats under 100 frågor, medan oktober—december uppvisar ungefärligen samma frekvens som de ej toppbelastade vårmånaderna.

Upplysningstjänstarbetets karaktär

Den arbetsinsats och kompetens, som krävs för dessa uppgifters fullgörande, kan i stor utsträckning icke mera exakt mätas eller uppskattas. En fråga som leder till ett negativt svar av typen »Finnes ej» eller »går ej att expediera», kan orsaka ett mycket betydande arbete, som ej alls avspeglar sig i svaret eller bekantgöres för den, som frågat. Å andra sidan kan naturligtvis till synes omfattande redogörelser ha krävt en jämförelsevis obetydlig arbetsinsats och kompetens genom att materialet funnits lätt till hands.

Möjligheterna att precisera verksamheten är sålunda begränsade på grund av den starkt skiftande karaktären av de upplysningar, som i de aktuella fallen kräves. Önskemål om omfattning, fullständighet, analys och snabbhet får t. ex. vägas mot tillgång på personal, dess kompetens, förefintligheten av eller möjligheterna att anskaffa erforderlig litteratur, lokaler o. s. v. Det måste också ofta företagas besvärliga avvägningar mellan olika arbetsuppgifter och intressen.

En frågas besvarande kan kräva en speciell eller hög kompetens, som icke kan tillgodoses fortlöpande. Problem av sistnämnda slag torde kunna

lösas genom att undantagsvis utomstående experter anlitas, om anslag finnes för dylika.

Varje försök att genom angivande av olika grundsatser för en upplysningstjänst precisera dess verksamhet måste beledsagas av allehanda reservationer. Dylika grundsatser kan i sig själva vara svåra att klart och entydigt fixera. Man kan tänka sig skiftande kombinationer med olika eftertryck på de skilda reglerna. Riksdagen kan antingen i större eller mindre utsträckning själv ange grundsatserna eller också delegera såväl fastställandet av grundsatserna som övervakandet av deras tillämpning på annat organ.

En mycket väsentlig fråga är, om och i vilken utsträckning även andra än riksdagens ledamöter skall anses behöriga att utnyttja upplysningstjänsten. Det synes för det första saknas anledning att intaga en avvisande hållning till frågor, som härrör från *riksdagsorganens* sekretariat, då dessa självfallet har möjlighet att få någon av sina huvudmän att framställa frågorna, och en sådan omgång måste betecknas som onödig.

Vidare kan på nytt nämnas författningsutredningens förslag om att riksdagsgruppernas sekretariat skall direkt kunna få vända sig till upplysningstjänsten. Författningsutredningen föreslår en sammankoppling mellan förslagen om upplysningstjänstens personal, helårsanställning av utskottens kanslipersonal och statsavlönad sekreterarehjälp för riksdagsgrupperna, vilken avser att komma deras upplysningstjänst till godo.

Vad sålunda föreslagits har kanske tett sig som en rent praktisk åtgärd för att möjliggöra för riksdagsgruppernas sekretariat att utan omgång över en riksdagsledamot kunna anlita upplysningstjänsten. Förslaget innebär dock vissa komplikationer. Man går härmed utanför riksdagsledamöternas krets och till förmån för en organisation eller person, som i sig själv bl. a. fungerar som en upplysningstjänst. Det måste ligga frestande nära till hands för gruppernas sekretariat att överlämna så mycket arbetsuppgifter som möjligt till bibliotekets upplysningstjänst. Anordningen innebär ytterligare avvägningsproblem för denna. Bl. a. kan det understundom vara svårt att avgöra om företrädare skall ges åt t. ex. gruppsekretariats eller en enskild riksdagsledamots fråga. Härvid måste beaktas om gruppsekretariatets fråga är en för gruppen som sådan gemensam fråga. Man måste också ihågkomma, att för upplysningstjänstens frågor och svar gäller regeln om allmänna handlingars offentlighet, vilket i vissa fall kan vara en komplikation, då riksdagsgruppernas sekretariat önskar anlita upplysningstjänsten.

Huvuddelen av upplysningstjänstens frågor framställas av *riksdagens ledamöter*. En begränsande faktor skulle kunna sökas genom någon princip, som fastställde i vilken egenskap riksdagsledamoten ägde rätt att begära svar. Man skulle antingen kunna tänka sig en mer eller mindre sträng begränsning till riksdagsmannafunktionen eller till ställningen som offentlig person över huvud eller också låta rätten gälla den enskilde riksdagsmannen som privatperson, d. v. s. utan egentlig begränsning, då hans frågor t. o. m. skulle kunna vara framställda för någon annans räkning. Det är givetvis möjligt att fastställa någon av dessa principer, men det är ej säkert, att upplysningstjänsten i de enskilda fallen kan träffa ett riktigt avgörande eller ens att över huvud taget upptaga en diskussion om principens tillämpning.

För vilket ändamål framställer riksdagsledamoten sina frågor? Syftet

kan t. ex. vara att få material eller grundval för ett anförande, en interpellation, en enkel fråga, en motion o. s. v. Det kan också gälla ett valtal, ett behov av information i allmänhet eller att förse någon närstående med material. I princip har den regeln tillämpats i riksdagsbibliotekets upplysnings-tjänst att svaren ej skall innehålla text till t. ex. motion eller anförande, den frågande givetvis obetaget att låta svaret i oförändrat skick inflyta i den slutliga framställningen.

Svarets omfattning kan givetvis i olika avseenden bli föremål för bestämmelser.

Den konkreta upplysningen, vilken för övrigt på grund av ordets dubbeltydighet kanske lämpligare borde benämnas information, är det enklaste fallet. Man meddelar vad man över huvud taget kan veta till svar på en begränsad och entydig fråga. Redan på detta stadium kan dock objektiviteten i olika avseenden utsättas för påfrestningar. Frånsett formuleringsproblem kan t. ex. en information bedömas ha inget, avläggset eller nära sammanhang med en fråga. Detta nödvändiga bedömande inrymmer givetvis möjligheter till värderingar. Sammanställning av flera informationer kan betecknas som nästa steg i en upplysningsverksamhet.

På ett principiellt nytt plan befinner man sig, om informationsmaterialet skall göras till föremål för verklig bearbetning. I praktiken är det givetvis ofta svårt att draga en absolut skiljelinje mellan sammanställning och bearbetning, men begreppen måste och kan hållas i sär. Ett förbud mot bearbetning eller en anvisning om att sådan endast får ske inom snäva gränser eller på grund av särskilt tvingande skäl måste kunna effektueras och få praktisk betydelse.

Om man försöker att precisera ett ytterligare steg, ligger det nära till hands att stanna inför begreppet utredning. Utan att göra gällande att begreppet är klart och entydigt torde man dock kunna uppdraga riktlinjer. I förhållande till en bearbetning av objektiva informationer ligger det kanske närmast till hands att i utredningen se en kvantitativt mera betydande insats. En utredning bör också i princip vara rimligt allsidig och uttömmande. Dylika målsättningar kan i allmänhet icke anses höra hemma under begreppet upplysningstjänst.

Som ytterligare en kategori kan nämnas de utredningar, som Kungl. Maj:t beställer genom tillsättandet av kommittéer med bestämda direktiv. Beträffande detta alternativ må endast erinras om att enligt gällande praxis är riksdagens ställning sådan, att den kan besluta en begäran att effektuera ett visst utredningskrav, vilket regeringen kan hörsamma eller avslå.

Det är givet, att upplysningstjänstens verksamhet måste begränsas av det mått av lokaler och arbetskraft, som står till förfogande. Ställning måste emellertid tagas till frågan, om det bör fixeras någon princip för fördelningen av de tjänster som erbjudes, frånsett vad som automatiskt måste följa med hänsyn till kvantitet och kvalitet genom att resurserna är begränsade.

Det är tänkbart, att man skulle kunna fastställa regler som åstadkommer en fördelning i proportion till partigruppernas styrka eller förhindrar, att vissa riksdagsmän i alltför hög grad tager upplysningstjänsten i anspråk, medan andra kanske får en i motsvarande mån försämrad service. Den riksdagsman, som kan preparera ett stort antal frågor vid början av en session, har kanske större utsikt att få utförligare svar än den, som ställer en enstaka fråga strax före sessionens slut. Dessa ojämnheter, som otvivelaktigt ligger

i själva arbetets natur, får dock inte överbetonas och torde inte heller i praktiken hittills ha spelat någon större roll. I alla händelser kan, så länge resurserna ej är i princip obegränsade, tjänstemännen själva företaga erforderliga avvägningar och justera arbetsinsatserna i kvalitativt och kvantitativt avseende, så att ingen alltför mycket gynnas eller missgynnas. Det torde också stöta på oöverstigliga svårigheter att mäta arbetsinsatserna, vilket ju är ett villkor för bestämmande av någon sorts fördelningsprincip. Att räkna antalet frågor eller antalet sidor i lämnade svar måste ge en föga rättvisande bild till följd av arbetsuppgifternas heterogena karaktär. Att angiva antalet ianspråktagna arbetstimmar för de enskilda arbetsuppgifterna torde ofta vara ogörligt.

En begränsning med hänsyn till frågornas ämnessfär kunde kanske i förstone synas ligga nära till hands med hänsyn till inriktningen av personalens utbildning. Men häremot måste framhållas att frågorna ofta gäller sakförhållanden, som även en lekman kan åtminstone nödtorftigt bemästra efter ett studium av relevant litteratur. Härtill kommer att det föreligger möjlighet att hänvisa riksdagsmannen till sakkunnig person eller vederbörlig myndighet eller att direkt från dessa införskaffa anvisningar eller t. o. m. yttrande.

Ett ämnesområde, som förtjänar särskild uppmärksamhet, är statistiken. Det är som bekant ont om statistiker, och det har även visat sig svårt att få dylika till upplysningstjänsten. Å andra sidan kräver de frågor, som aktualiserar statistisk kompetens, ofta icke alltför kvalificerad sådan. Den avancerade utrustning, som mera svårbemästrade frågor kräver torde ej rimligtvis kunna hysas inom riksdagshuset. Det måste övervägas, om det kan vara lämpligt, att riksdagsbiblioteket i detta läge skall söka anställa statistiker med hänsyn till att statistiska centralbyråns statistiktjänst mot ersättning står till förfogande för myndigheter och enskilda. Härtill kommer också att arbetskraft, som av riksdagsbiblioteket anställes med särskild hänsyn till statistisk kompetens, icke kan beräknas bli utnyttjad uteslutande inom detta ämnesområde.

Riksdagsbiblioteket och dess upplysningstjänst

En effektiv upplysningstjänst förutsätter ett effektivt bibliotek. Ett modernt vetenskapligt bibliotek ställer i sin tur krav, vars realiserande ter sig som svåruppfyllda för det nuvarande riksdagsbiblioteket med dess otillfredsställande lokaler och katalogsystem.

Inom ramen av sina begränsade resurser har riksdagsbiblioteket strävat efter att på allt sätt möjliggöra och underlätta upplysningstjänstens arbete. Detta har måst ske på bekostnad av det övriga biblioteksarbetets behöriga gång, vilket i sin tur försvårat detta arbete och negativt påverkat tjänstbarheten även gentemot upplysningstjänsten.

I strid mot tidigare strängt upprätthållna praxis har upplysningstjänstens personal, som till största delen saknar all biblioteksutbildning, medgivits tillgång till bibliotekets kortkataloger och samlingar. Upplysningstjänstens personal har dessutom haft fri tillgång till bibliotekets arbetsrum med rätt att taga bibliotekets personal i anspråk för upplysningar av olika slag. De härav följande störningarna i det reguljära biblioteksarbetet har givetvis orsakat ett försämrat arbetsresultat, som drabbat övriga kunder och över huvud taget minskat bibliotekets allmänna effektivitet.

Upplysningstjänstens arbete ställer också krav på snabbhet i behand-

lingen av till biblioteket inkommande material. Katalogiserings- och klassifikationsarbetet måste alltså bedrivas i högsta möjliga tempo och i snabbare takt än vad som normalt är fallet vid de vetenskapliga biblioteken.

Även i fråga om bindningen reser upplysningstjänsten vissa speciella krav, som måste uppfyllas på bekostnad av denna arbetsuppgifts rationella skötsel. En jämförelsevis stor litteraturmassa måste förvaras obunden, till dess man kan bedöma, att efterfrågan minskats därhän, att bindningen kan igångsättas. Under tiden före bindningen, då alltså användningen är jämförelsevis intensiv, utsättes detta material helt naturligt för stark förslitning, varjämte risken, att t. ex. tidskrifter förkommer, är betydande. Härav följer reklamationsarbete, vilket kanske visar att de ofta begränsade upplagorna tagit slut, liksom svårigheter att upprätthålla ordningen på bokfacken. Jämförelsevis ofta måste snabbbindning ske liksom återkrävande av litteratur under pågående bindning.

I hög grad har biblioteksarbetets behöriga gång förryckts genom att expeditionsvakterna anlåtats av upplysningstjänsten, som i betydande omfattning ökat deras arbetsbörda. Härvidlag har det ej syntts möjligt att öka personalstyrkan, då erforderliga arbetsplatser ej hittills kunnat beredas.

Generellt kan det sägas, att den egentliga bibliotekspersonalen under årens lopp fått se sitt arbete försvårat och t. o. m. sina arbetsresultat försämrade genom att dess arbetskraft tagits i anspråk för upplysningstjänsten, för vars framgång denna överföring av arbetskraft varit en ofrånkomlig förutsättning.

Riksdagsbibliotekets lokalfråga har alltid utgjort ett olöst problem. Genom erhållande av källarutrymme i riksdagshuset och framför allt genom tillkomsten av biblioteksdepån i Bålsta i förening med hårdhänt gallring och igångsättandet av riksarkivets nybyggnad har under de senaste åren åtminstone möjligheter till en lösning av magasinens utrymmesfråga kunnat skönjas. Även behovet av tillfredsställande arbetsplatser har alltid varit svårt att fylla. Även härvidlag har biblioteket genom den arbetsuppgift, som upplysningstjänsten utgör, haft att sörja för för så vitt möjligt acceptabla arbetslokaler, och som alltid givetvis på bekostnad av det övriga biblioteksarbetet. Två, tidvis tre arbetsplatser har iordningställt i s. k. galleriet, vilka måste betecknas som klart otillfredsställande. Styrelsens rum har måst ändras till arbetsrum. Låneexpeditionen måste för sin verksamhet få utökade lokaler, om dess arbete skall kunna bedrivas på ett tillfredsställande sätt. Expeditionsvakternas arbetsplatser är klart underhålliga och fordrar en utökning.

Upplysningstjänstens lokaler är synnerligen otillfredsställande. Dess chef delar sitt arbetsrum med en annan befattningshavare, och två jämförelsevis små rum har försetts med tre permanenta arbetsplatser.

Förslag

Ett förslag om en riksdagens utredningstjänst har ej upptagits av författningsutredningen (se SOU 1963: 19 sid. 188). En tänkbar lösning härvidlag vore måhända att riksdagsförvaltningens personal med den förstärkning, som bl. a. helårsanställda tjänstemän i utskottskanslierna skulle kunna innebära, finge utgöra rekryteringsbas för av riksdagen begärda utredningar. Härtill måste rimligtvis fogas ett riksdagens utredningskansli med fast anställd personal.

De tre huvudalternativen beträffande upplysningstjänsten är ett bibehåll-
4 — *Bihang till riksdagens protokoll 1965. 8 saml. Nr 48*

lande av den nuvarande organisationen, att i överensstämmelse med riksdagsbiblioteksutredningens förslag inordna upplysningstjänsten i bibliotekets yttre tjänst samt en separation av upplysningstjänsten.

För den nuvarande organisationen talar främst det förhållande, att den kunnat fungera på ett något så när tillfredsställande sätt. Mot den talar det förhållandet, att de vetenskapliga biblioteken av den typ, det här är fråga om, funnit, att en uppdelning i yttre och inre tjänst är den mest rationella anordningen.

Det sistnämnda skälet är också ett argument för en sammanläggning av låneexpedition och upplysningstjänst, som utövar en sammanhängande och besläktad verksamhet. Mot anordningen talar det förhållande, att den yttre tjänstens chef, som närmast bör utöva det direkta chefskapet för upplysningstjänsten, också måste leda och ansvara för arbetet i låneexpeditionen.

För en separation talar upplysningstjänstens krav på en friare och högre lönesättning än vad fallet är för de vetenskapliga biblioteken. Bibliotekens ogynnsammare lönesättning kommer härvid att i ännu högre grad än tidigare försvåra eller rentav omöjliggöra en tillfredsställande rekrytering. Biblioteket måste av sina amanuenser enligt gällande reglemente kräva licentiatexamen, om ej dispens medgives. Sannolikheten för att biblioteket skall kunna rekrytera och behålla dugliga amanuenser med högre kompetens men med sämre lön och befodringsutsikter än upplysningstjänstens motsvarande befattningshavare måste bedömas som ringa. Mot denna lösning talar den nära samhörigheten mellan upplysningstjänsten och bibliotekets arbete och upplysningstjänstens beroende av bibliotekets arbete.

Upplysningstjänsten har hittills kunnat bemästra sina arbetsuppgifter med den nuvarande organisationen. Övertidsuttaget för den lägre personalen har icke haft alltför stor omfattning och har också delvis sammanhängt med arbetet för riksdagstryckets registrering. Föreståndarens övertid, för vilken skäligen kompensation icke kunnat beredas, torde böra föranleda ett bemyndigande för styrelsen att anställa extra personal i högst lönegrad 23.

Övervägande skäl synes tala för upplysningstjänstens bibehållande inom riksdagsbiblioteket i likhet med vad fallet är vid kongressbiblioteket i Washington. Dess nära sammanhang med och beroende av bibliotekets arbete måste medföra betydande svårigheter vid ett frånskiljande. Biblioteket bör alltså som nu vara organiserat i tre sektioner (inre tjänst, låneexpedition, upplysningstjänst) med förste bibliotekarier som chefer. Chefen för upplysningstjänsten bör ordinariesättas. Styrelsen bemyndigas att anställa erforderlig extra personal i högst lönegrad 23. För upplysningstjänstens verksamhet bör upplåtas stora sammanträdesrummet och skrivbyråns lokaler eller motsvarande lokaler inom eller utom riksdagshuset.

Upplysningstjänstens arbete torde böra begränsas till införskaffande av informationer och deras sammanställning. I den mån någon särskild beteckning är erforderlig synes riksdagsbibliotekets informationstjänst vara lämplig. Erforderliga närmare bestämmelser fastställs av biblioteksstyrelsen.

Stockholm den 3 februari 1965

Lars Frykholm

Till styrelsen för riksdagsbiblioteket

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1964/65 behandlade riksdagsbibliotekets styrelse bl. a. frågan om formerna för riksdagens upplysnings-tjänsts fortsatta verksamhet. I huvudsaklig anslutning till vad författnings-utredningen förordat härom föreslog styrelsen att upplysningstjänsten skulle utskiljas från biblioteket och bilda en särskild organisatorisk enhet, dock under samma styrelse som detta.

1964 års bankoutskott fann, samtidigt som det framhöll att upplysnings-tjänstens betydelse som serviceorgan åt riksdagen var klart ådagalagd, att föreliggande material icke gav tillräckligt underlag för en slutlig prövning av formerna för upplysningstjänstens fortsatta verksamhet. En definitiv lösning av upplysningstjänstens organisationsproblem borde enligt utskot-tets mening föregås av en närmare utredning av dess arbetsuppgifter och därav föranledda behov av resurser. Utredningen borde anförtros åt biblio-tekstyrelsen. Vad utskottet anfört vann även riksdagens godkännande.

På uppdrag av biblioteksstyrelsen har överbibliotekarien utarbetat ett förslag till den av riksdagen begärda utredningen. Över detta förslag, som i det följande betecknas som ÖF, anhåller jag härmed vördsamt att få avge följande yttrande.

Upplysningstjänstens uppgifter. Enligt det provisoriska reglemente som utfärdades av biblioteksstyrelsen för upplysningstjänstens första försöks-period våren 1955 var denna avsedd för »att lämna riksdagens ledamöter biträde med insamling av sakuppgifter i frågor som är under behandling i riksdagen eller som någon ledamot önskar bringa inför riksdagen». På grundval av de erfarenheter som gjorts under den fortsatta verksamheten, som hela tiden formellt varit av försökskaraktär, har efter hand en ut-vidgning av arbetsfältet ägt rum. Det visade sig snart ogörligt att begränsa informationsuppdragen till rena riksdagsfrågor. En formulering av arbets-uppgifterna som av upplysningstjänsten numera användes i till nyblivna riksdagsledamöter lämnad skriftlig orientering om sin verksamhet är att den står till förfogande för ledamöterna i spörsmål av betydelse för deras offentliga verksamhet. Avnämarnas krets har vidgats genom beslut av biblioteksstyrelsen till att omfatta även riksdagens utskotts- och delega-tionskanslier. Informationsuppdragen har vidare i under senare tid växande utsträckning, när så varit befogat och resurserna medgett det, redovisats i form av större sammanställningar och längre gående bearbetningar av material.

Vid sitt slutliga ställningstagande till upplysningstjänstens verksamhets-former och organisation kunde författningsutredningen bygga på dels vissa i skrivelser från partigrupperna framförda önskemål om utredningshjälp till riksdagens ledamöter, dels en utförlig redovisning av den utveckling upplysningstjänsten genomgått sedan dess tillkomst. Utredningen fann den allmänna uppläggningsen som verksamheten erhållit *ändamålsenlig och väl*

avvägd och förordade bl. a. att för upplysningstjänsten skulle gälla ett av riksdagen antaget reglemente.

Förslag till sådant reglemente bilades biblioteksstyrelsens ovan nämnda anslagsäskanden för budgetåret 1964/65. I förslaget angavs upplysningstjänstens uppgift vara att i första hand »biträda riksdagens ledamöter med insamling, sammanställning och bearbetning av informationsmaterial av betydelse för deras offentliga verksamhet». I andra hand skulle motsvarande bistånd lämnas åt riksdagens utskotts- och delegationskanslier samt riksdagsgruppernas sekretariat. Förslaget gav en god sammanfattning av de uppgifter upplysningstjänsten för närvarande fyller med hänsyn till såväl uppdragsredovisningen som — bortsett från att gruppsekretariatet tillkommit — avnämarkretsen.

I remissyttranden över författningsutredningens och biblioteksstyrelsens förslag om upplysningstjänsten uttalade sig riksgäldsfullmäktige bl. a. om riktlinjerna för den fortsatta verksamheten. För fastställande av dessa fordrades enligt fullmäktige en närmare analys och värdering av hittillsvarande erfarenheter, bl. a. avseende uppdragets karaktär. De föreskrifter som skulle reglera upplysningstjänsten borde ges en »så vitt möjligt uttömmande men på samma gång strikt och koncis utformning, så att verksamheten icke utvecklades på ett okontrollerbart och ej avsett sätt». Fullmäktige vände sig särskilt mot att bearbetning av informationsmaterial skulle ingå i upplysningstjänstens uppgifter och mot formuleringen »av betydelse för deras offentliga verksamhet» — äskat informationsmaterial borde främst tjäna riksdagsmannaupdragets fullgörande.

Riksdagen tog i avvaktan på den förnyade utredningen om upplysningstjänsten icke ställning till reglementsförslaget, som i avvaktan på denna kan sägas vara vilande.

En förnyad utredning om de uppgifter som ett informations- och utredningsorgan åt riksdagens ledamöter har att fylla synes böra främst innefatta en kartläggning av vilka önskemål verksamhetens avnämare har i dagens läge i fråga om dess inriktning och utformning. Upplysningar härom kunde inhämtas — som författningsutredningens ansatser i denna riktning visar — dels direkt genom hänvändelser till riksdagsgrupperna, eventuellt även genom en rundfråga till samtliga riksdagens ledamöter, dels indirekt genom en analys av omfattningen och arten av de informationsuppdrag som upplysningstjänsten erhåller. Mot bakgrunden av den bild som härvid skulle framkomma finge så prövas de förslag och uttalanden i frågan som ovan refererats, innan en slutlig avvägning företoges.

I ÖF redovisas inga undersökningar av här angivet slag. Inget försök synes ha gjorts att utröna partigruppernas eller de enskilda ledamöternas uppfattning om hur upplysningstjänstens verksamhet bör inriktas för att tillgodose aktuella eller latent informationsbehov. Ännu märkligare är att för ÖF icke heller utnyttjas de erfarenheter och insikter i detta ämne som upplysningstjänstens personal förvärvat genom sitt arbete och sina personliga kontakter med riksdagsledamöterna. Det exemplar av upplysningstjänstens skriftliga promemorior och andra skriftliga meddelanden som levererats till överbibliotekariens tjänsterum under det senaste halvåret synes icke ha tillgodogjorts. Över huvud taget har ingen som helst medverkan av upplysningstjänstens personal påkallats vid utarbetandet av ÖF.

Nära hälften av ÖF upptages av en redogörelse för parlamentariska upplysningstjänster i främmande länder. Även om en dylik sammanställning

i och för sig kan vara av intresse, svarar dess värde knappast mot det utrymme den tillmåtts. Någon nämnvärd vägledning kan för övrigt icke konstateras ha hämtats därur för ÖF:s förslag.

Upplysningstjänstens uppgifter diskuteras i ÖF huvudsakligen i avsnittet om »upplysningstjänstarbetets karaktär» (s. [37] f.). Den framställning som här lämnas är, trots att den är relativt kortfattad, svåröverskådlig och i sin abstrakta utformning delvis svårbegriplig. Påtaglig — men med hänsyn till vad ovan framhållits icke svårförklarlig — är bristen på insikter i upplysningstjänstens praktiska arbete. De resonemang som föres saknar i avsevärd mån verklighetsförankring. Skenproblem diskuteras med stort allvar medan betydelsefulla sidor av verksamheten icke blir belysta. Det är omöjligt att inom ramen för detta preliminära yttrande i detalj redovisa alla iaktagna skevheter.

Vad som kanske framför allt saknas i ÖF är insikt om i vilken utsträckning upplysningstjänstens arbete formas av de personliga kontakterna med riksdagens ledamöter. I varje fall mera kvalificerade informationsuppdrag tillkommer som regel vid samtal mellan ledamoten och upplysningstjänstens föreståndare. Under detta samtal hyfsas frågeställningarna och uppdragets kvantitativa och kvalitativa omfattning med hänsyn till vad som därvid framkommer om syftet med den begärda informationen. Om så behöves, tages under pågående undersökning ny kontakt med frågeställaren för ytterligare precisering. Upplysningstjänstens stadigt fasthållna målsättning är att dess slutredovisning av uppdraget i möjligaste mån skall motsvara ledamotens *individuella och verkliga informationsbehov*. Dess arbete begränsas därvid endast — förutom genom uteslutandet av vägledning i privata angelägenheter — av det självklara kravet på objektivitet och det nödvändiga hänsynstagandet till dess resurser.

I det »förslag» vari ÖF utmynnar ägnas åt frågan om upplysningstjänstens uppgifter endast följande mening: »Upplysningstjänstens arbete torde begränsas till införskaffande av informationer och deras sammanställning». I den föregående framställningen söker man förgäves efter de överväganden som lett fram till detta abrupta uttalande. Å sid. [39] göres visserligen ett försök till en klassifikation — under medgivande av att gränserna mellan de uppställda kategorierna är flytande — av de olika former som informationsredovisningen kan taga, men någon tillämpning av begreppsanalysen på upplysningstjänstens förhållanden göres egentligen icke. Det yttrande, som i detta sammanhang fälles, att »ett förbud mot bearbetning eller en anvisning om att sådan endast får ske inom snäva gränser eller på grund av särskilt tvingande skäl», innebär ju ingen rekommendation, än mindre en motivering, för tillgripande av en sådan åtgärd. Ej heller har någon ansats gjorts till att visa, hur det i och för sig synnerligen berättigade kravet på att denna skall kunna »effektueras och få praktisk betydelse», skall tillgodoses.

En grundlig motivering för den begränsning av upplysningstjänstens uppgifter som föreslås i ÖF hade varit desto mer nödvändig som den står i klar strid med det reglementsförslag som biblioteksstyrelsen framlade för 1964 års riksdag och för närvarande kan betraktas som vilande. Icke ens de uttalanden av riksgäldsfullmäktige som går i samma riktning som ÖF på denna punkt har åberopats till stöd för den meningsändring som biblioteksstyrelsen nu ett år senare skulle tillkännagiva. ÖF:s förslag ter sig helt isolerat från såväl det stycke verklighet som upplysningstjänsten i dagens läge utgör som opinionen bland riksdagens partigrupper och ledamöter. I

det senare hänseendet kan hänvisas bl. a. till att i en s. k. tung fyrpartimotion nyligen understrukits den stora betydelsen för det parlamentariska arbetets bedrivande av ett effektivt arbetande utredningsorgan och hur önskvärt det därför är att upplysningstjänstens arbetsfält utvidgas till *mera omfattande uppdrag*.

Upplysningstjänstens behov av resurser. Med det ställningstagande beträffande omfattningen av upplysningstjänstens uppgifter som göres i ÖF är det i och för sig förklarligt att frågan om förstärkningen av dess resurser ägnas ett förstrött intresse. Med hänsyn till att någon utredning värd namnet icke företagits i förstnämnda hänseende saknas här anledning att gå närmare in på det stora behov av personell och materiell upprustning av upplysningstjänsten som föreligger. Möjlighet torde finnas att få återkomma härtill i annat sammanhang. Några missvisande uttalanden i ÖF må dock tillrättaläggas. Att »upplysningstjänsten har hittills kunnat bemästra sina arbetsuppgifter med den nuvarande organisationen», är en sanning endast med stora modifikationer. Påfrestningarna på personalen har långa tider av året varit mycket stora. Då någon egentlig arbetsbalans icke kan få förekomma i upplysningstjänstens verksamhet — till skillnad mot bibliotekets — har situationen då kunnat nödtorftigt bemästras endast genom ett omfattande, frivilligt övertidsarbete. Att detta särskilt kommit på föreståndarens lott är helt naturligt, särskilt som den biträdande personalen till stor del varit bosatt utanför Stockholm och dessutom haft fortsatta studier att taga hänsyn till. Den sammanlagda övertidsvolymen under januari månad i år var netto ca 130 timmar, varav ca 60 timmar för föreståndaren.

ÖF och frågan om upplysningstjänstens organisation. De partier av ÖF som hittills behandlats är i varje fall formellt ägnade åt det egentliga utredningsuppdraget. Därutöver har emellertid stort utrymme tillmätts en förnyad diskussion av frågan om upplysningstjänstens organisatoriska gestaltning i permanenta former.

Den utredning som riksdagen begärt om upplysningstjänstens uppgifter och därav föranledda behov av resurser är avsedd att läggas till grund för den slutliga prövningen av det organisationsförslag som biblioteksstyrelsen presenterat i sina anslagsäskanden för budgetåret 1964/65. De direktiv för utredningen som ligger i vad bankoutskottet yttrat i detta sammanhang innehåller ingenting som kan tolkas som ett krav på omprövning av styrelsens ställningstagande i själva organisationsfrågan, som klarast kommit till uttryck i det »vilande» reglementsförslaget. Givetvis kan fördjupade undersökningar och på dessa grundade nya överväganden om upplysningstjänstens uppgifter tänkas leda till nya organisatoriska uppslag. Som ovan visats har inga sådana undersökningar företagits och samtliga argument som i ÖF sid. [41 f.] anföres för eller mot olika organisationsalternativ torde ha varit presenta redan vid styrelsens tidigare behandling av ärendet. Icke heller har något skäl redovisats, varför styrelsen ändock skulle nu revidera den ståndpunkt den intog för endast ett år tillbaka.

ÖF finner »övervägande skäl» tala för att upplysningstjänsten bibehållas inom biblioteket, »som nu» organiserad som en sektion av detta. »Erforderliga närmare bestämmelser» om arbetet föreslås bli fastställda av biblioteksstyrelsen; något av riksdagen antaget reglemente skulle alltså ej behövas. Icke ens namnet »riksdagens upplysningstjänst» skulle få finnas kvar!

Med den uppfattning av utredningsläget som här redovisats finns det ingen egentlig anledning att upptaga ÖF:s organisationsförslag till en mera allsidig granskning. Det må räcka med ett påpekande att ÖF icke berör, än mindre bemöter, det skäl som författningsutredningen anför till stöd för sitt förslag om upplysningstjänstens organisation, nämligen att de uppgifter dennas personal ställes inför och de kvalifikationskrav den skall uppfylla är väsentligen andra än de som möter i den vanliga bibliotekskarriären.

(Det förutsättes här att det icke är författningsutredningens nyss återgivna motivering som förvrängts till vad som i ÖF sid. [42] kallas »upplysningstjänstens krav på en friare och högre lönesättning». En misstanke i denna riktning tränger sig dock på, om man utgår från att det är överbibliotekarien som koncipierat följande passus i biblioteksstyrelsens anslagsaskanden för budgetåret 1964/65:

Skälet för en separation mellan upplysningstjänsten och biblioteket finner författningsutredningen i kravet på en för upplysningstjänsten avvikande lönesättning. Styrelsen kan ej undertrycka den farhågan, att bibliotekets ogynnsammare lönesättning härvidlag kommer att i ännu högre grad än tidigare försvåra eller rentav omöjliggöra en tillfredsställande rekrytering. Biblioteket måste av sina amanuenser enligt gällande reglemente kräva licentiatexamen, om ej dispens medges. Sannolikheten för att biblioteket skall kunna rekrytera och behålla dugliga amanuenser med högre kompetens men med sämre lön och befordringsutsikter än upplysningstjänstens motsvarande befattningshavare tvingas styrelsen bedöma som ringa, vilket vid förslaget realiserande måste föranleda en omprövning av bibliotekets lönesättning.

Den falska uppgiften om vad författningsutredningen uttalat på denna punkt, som innebär att det följande »bemötandet» svävar i luften, har beklagligtvis lämnats till riksdagen och influtit i riksdagstrycket.)

Några mera formella erinranden må tilläggas.

Upplysningstjänsten har nu i snart 10 år verkat i provisoriska former. Den har i både funktionellt och organisatoriskt avseende utgjort en särpräglad extension av riksdagsbiblioteket. Dess särställning markeras klart av att föreskriften i § 2 av gällande reglemente för biblioteket om de avnämningarkategorier för vilka detta är avsett icke bedömts utgöra ett hinder för att reservera denna speciella service för riksdagens ledamöter endast med stöd av ett biblioteksstyrelsebeslut. Skulle upplysningstjänsten enligt ÖF:s förslag inordnas i bibliotekets reguljära verksamhet — som alltså nu *icke* är förhållandet — lär det bli ofrånkomligt med i varje fall en sådan ändring av biblioteksreglementet, att den icke blir nödsakad att även betjäna t. ex. kanslihuset och ämbetsverken.

Motivet till att avskaffa benämningen »riksdagens upplysningstjänst» — vilket förslag för övrigt redan föregripits i ÖF:s text — torde icke vara av rationell art. Icke ens om ÖF:s organisationsförslag skulle realiserats, finns det någon som helst anledning att byta ut denna både rättvisande och vid yttre kontakter bekväma och ändamålsenliga term, som dessutom vunnit burskap både inom och utom riksdagen.

Upplysningstjänsten och biblioteket. En betydande del av ÖF har ägnats åt en med det övriga innehållet i sakligt avseende löst sammanhängande redogörelse för riksdagsbibliotekets svårigheter under senare år och de ytterligare prövningar som upplysningstjänstens verksamhet medfört för detta. Vad där säges är väsentligen irrelevant för det egentliga utredningsuppdraget. Bemälda avsnitt kastar emellertid ljus över vart författaren till

ÖF ytterst syftar med sitt förslag, varjämte de märkliga uttalanden som där förekommer icke kan få lämnas helt oemotsagda.

Enligt ÖF har upplysningstjänstens utveckling skett på bekostnad i olika avscenden av »biblioteksarbetets behöriga gång» och negativt påverkat bibliotekets »tjänstbarhet». Till en del skulle detta ha skett genom att bibliotekspersonalen dels måste utföra sina vanliga sysslor i snabbare takt än eljest varit nödvändigt (!), dels direkt betungats med arbetsuppgifter för upplysningstjänstens räkning. Samma verkan skulle den fria tillgången till kataloger och samlingar för upplysningstjänstens personal ha haft. Samtidigt hävdas att »upplysningstjänstens» effektivitet baserar sig på biblioteket och att en »överföring av arbetskraft» från detta varit en »ofrånkomlig förutsättning» för upplysningstjänstens framgång.

Den argumentering som här kort sammanfattats har i ÖF utvecklats i nästan samma ordalag *två gånger* i olika avsnitt (s. [36] och [40 f.]). Upprepningarna och den relativa ordrikedomen kontrasterar starkt mot det knapphändiga skrivsättet i de mera relevanta partierna av ÖF. Författarens starka engagemang i sitt ämne är icke att ta miste på. Det tema som lätt varieras är upplysningstjänsten som gökunge i riksdagsbiblioteket, för vars brister den — om växling av zoologisk metafor tillåtes — göres till syndabocken.

Till en början må erinras om att åsyftade påståenden, som ju är avsedda att inflyta i en skrivelse av styrelsen till riksdagen, fullständigt saknar motstycke såväl i styrelsens årsgamla framställning om upplysningstjänsten som i andra dess uttalanden. Icke heller överbibliotekarien själv har, såvitt framgår av protokoll- och diariéfört material, tidigare givit uttryck åt en liknande uppfattning. I varje fall för upplysningstjänstens personal kommer de använda uttryckssätten som en fullständig överraskning.

Lika förvånande som att överbibliotekarien sin plikt likmätigt icke tidigare slagit larm om de påfrestningar som symbiosen mellan bibliotek och upplysningstjänst medfört är det att dessa icke lett till ett klart förord för *en radikal och omedelbar separation*. Tvärtom föreslås ju i ÖF att upplysningstjänsten skall inordnas i bibliotekets ordinarie organisation, och detta motiveras i sista hand med att »dess nära sammanhang och beroende av bibliotekets arbete måste medföra betydande svårigheter (för vem?) vid ett fränskiljande».

Enligt ÖF ger alltså såväl upplysningstjänstens nuvarande relativt fristående ställning gentemot biblioteket som dess organiserande som en helt separat enhet upphov till mycket stora svårigheter. På vilket sätt skulle då den i ÖF förordade lösningen av organisationsfrågan eliminera dessa svårigheter? Förgäves söker man efter ett besked på denna centrala punkt. ÖF:s tystnad härom i förening med den föreslagna beskrivningen av upplysningstjänstens arbetsfält synes ofrånkomligt leda till den slutsatsen att den icke uttalade avsikten är *att på byråkratisk väg vingklippa upplysningstjänsten och därmed befria biblioteket från vad som på irrationella grunder betraktas som en konkurrent till detta*.

Vad avser det sakliga innehållet i ÖF:s katalog över »svårigheter» skulle en i detalj gående granskning föra alldeles för långt. Följande erinringar må vara tillräckliga för att belysa dess verklighetshalt.

Givetvis har det för upplysningstjänsten varit av stort värde att ha haft bekväm tillgång till landets största samhällsvetenskapliga specialbibliotek. Särskilt har det inneburit en tids- och arbetsbesparing att dess tjänstemän

kunnat fritt röra sig i bok- och tidskriftsmagasinen. Det bör emellertid samtidigt understrykas att denna självbetjäning också inneburit en avlastning för expeditions- och vaktpersonalen, som därigenom undsluppit åtskilligt arbete med katalogkontroll, kvittoutskrivning och framtagning. Hur det i ÖF kan påstås att detta arrangemang »i olika avseenden» försvårat »det ordinarie biblioteksarbetets behöriga gång till förfång för lånesökande och upplysningstjänsten själv» är helt obegripligt. Om det i den strax före de citerade orden inskjutna relativsatsen »som i regel saknar bibliotekspraktik» ligger en insinuation om att upplysningstjänstens personal skulle bringa oreda i kataloger och samlingar genom sin rörelsefrihet, måste den som helt obestyrkt bestämt tillbakavisas. Den praktiska undervisning i bibliotekets användning som varje nyanställd assistent i upplysningstjänsten erhåller är erfarenhetsmässigt fullt tillräcklig för att han tillfredsställande skall behärska de enkla arbetsmoment och ordningsregler som kräves.

Beskrivningen av hur bibliotekets tjänstemän betungats med arbete för upplysningstjänstens räkning saknar väsentligen verklighetsunderlag. De förfrågningar som från upplysningstjänstens sida riktas främst till låneexpeditionen och de tjänstemän som svarar för fortsättningsaccession och bindning gäller i regel rent arbetstekniska förhållanden och svarar mot hänvändelser dit som direkt eller indirekt göres dagligen av vanliga låntagare. De eventuella »störningar» detta kan förorsaka torde för övrigt mer än väl uppvägas av den hjälp som på begäran alltid beredvilligt lämnas till bibliotekspersonalen från upplysningstjänstens sida. Påståendet att bl. a. katalogiseringsarbetet för upplysningstjänstens skull måst utföras »i högsta möjliga tempo» synes icke vara förtjänt att tagas på allvar.

Gentemot påståendena om upplysningstjänstens parasitering på biblioteket må vidare erinras om att denna i stor och växande utsträckning utnyttjar material utanför biblioteket. Dess eget referensbibliotek och dess samlingar av systematiskt ordnade småtryck, stenciler, fotokopior och urklipp, som ständigt utbygges och i möjligaste mån hålles aktuella, är redan av stort värde för informationsarbetet. Det ligger också i sakens natur att upplysningstjänsten i största omfattning måste skaffa fram senaste data och upplysningar genom kontakter med kanslihuset, fackmyndigheterna och enskilda institutioner och organisationer. Telefonen är i själva verket ett av upplysningstjänstens flitigast använda arbetsredskap. På tal om »förutsättningarna» för upplysningstjänstens framgång hade det kanske icke heller varit alldeles obefogat att erinra om den kollektiva arbetsinsats som gjorts och göres av dess egen personal.

Den ovan genomförda granskningen av ÖF har endast kunnat göras mycket summariskt. Åtskilligt har på detta stadium måst lämnas därhän (däribland rena sakfel och språkliga inadvertenser). Vad som anförts torde emellertid tillräckligt ha visat att ÖF icke fyller måttet på en verklig utredning av det förelagda ämnet samtidigt som det präglas av en avog inställning till den verksamhet upplysningstjänsten utövar. På grund av dessa djupgående brister synes ÖF icke, ens efter en överarbetning, kunna läggas till grund för styrelsens redovisning av det av 1964 års riksdag mottagna uppdraget.

Stockholm den 2 februari 1965

Tryggve Byström

Föreståndare för riksdagens
upplysningstjänst

Undertecknade, som varit verksamma i riksdagens upplysningstjänst under mer än ett års tid, förklarar oss härmed instämma till alla delar i ovanstående yttrande.

Erling Fridolfsson

Byråsekreterare i riksdagens
upplysningstjänst

Esfil Widmark

Assistent i riksdagens
upplysningstjänst

Särskilt yttrande

i anslutning till remissvar från Riksdagsbibliotekets personalförening

Riksdagsbibliotekets personalförening har ej anledning att befatta sig med frågan i hela dess omfattning. Beträffande upplysningstjänstens uppgifter ankommer det givetvis enbart på dess uppdragsgivare, riksdagen, att definiera dessa, likaledes att bereda upplysningstjänsten däremot svarande resurser. I fråga om upplysningstjänstens organisation och utformningen av relationerna till biblioteket må det dock anses befogat att uttrycka en mening.

Styrelsen upptager som sitt eget författningsutredningens förslag om en organisation av upplysningstjänsten som en självständig enhet. Styrelsen har därmed avvisat de alternativ till lösning av organisationsfrågan som framlagts av dels kommittén rörande riksdagsbiblioteket, dels överbibliotekarien. Samtidigt anser styrelsen, att det för upplysningstjänsten föreliggande behovet av samordning med biblioteket är så starkt att den bör stå under samma högsta ledning som biblioteket. Vidare uttalar styrelsen, att upplysningstjänstens organisatoriska sidoordning med biblioteket innebär en administrativt enkel anordning, som icke kommer att inverka på eller föregripa ett framtida beslut rörande organisationsfrågans lösning i ett större sammanhang.

Under bemötande av de invändningar som rests av vissa remissinstanser gentemot ett skiljande av biblioteket och upplysningstjänsten anför styrelsen, att de uppgifter av dels informations- och dels utredningskaraktär som utföres av upplysningstjänsten är väsentligt längre gående än dem som utföres i de vetenskapliga bibliotekens dokumentationstjänst. Som följd härav skulle i huvudsak helt andra fordringar ställas på upplysningstjänstens personal än bibliotekets.

Andra för upplysningstjänsten negativa verkningar av en samexistens med biblioteket skulle enligt styrelsen följa av det förhållandet att biblioteket är lika mycket ett förvaltnings- och forskningsbibliotek som ett riksdagens bibliotek. Risk skulle på grund härav alltid komma att förefinnas, att upplysningstjänsten, trots skyddet av reglementariska föreskrifter, skulle tagas i anspråk för betjäning av bibliotekets övriga klientel.

Styrelsen har dessförinnan redogjort för arten av uppdragen rörande information. I sättet för dessas fullgörande ingår, förutom själva insamlandet av uppgifter, en sammanställning och systematisering av dessa. Det framhålles emellertid, att det största och för upplysningstjänsten mest typiska arbetet utföres av dess tjänstemän, då s. k. ej färdigt material måste bearbetas och överlämnas i promemorior, vilkas upprättande ofta kräver avsevärd tid och arbete.

I all biblioteksverksamhet ingår att först iordningställa och därefter förmedla cirkulationen av forskningsmaterial. I den utåtriktade tjänsten har framför allt inom specialbiblioteken naturligen ingått ett starkt inslag av aktiv hjälp åt bibliotekens klientel. Delvis har denna lämnats i form av litteratursökning men i synnerhet har den bestått i att den tjänstgörande bibliotekarien utifrån sina specialkunskaper och sin kännedom om hjälpmedlen läm-

nat orientering om sакlаgеt i en aktualiserad fråga. På senare tid har sådan verksamhet allmänt tilltagit i omfång, och en utveckling mot längre gående specialisering pågår kontinuerligt.

Riksdagsbibliotekets låneexpedition har sedan gammalt ej endast ombesörjt rutinmässig utlåning. Personalen i ett specialbibliotek inom det ämnesområde och av den storleksordning som riksdagsbiblioteket företräder och har, måste givetvis vara beredd att stå till tjänst med svar på frågor som, framställda av kvalificerade låntagare, ligger på en betydligt högre nivå. Det föreligger således ingen artskillnad mellan arbetsuppgifterna i biblioteket och i upplysningstjänsten men väl en gradskillnad. Med inrättandet av upplysningstjänsten var avsikten att bereda riksdagens ledamöter en kompletterande och utförligare referenstjänst än den som kan åstadkommas i en låneexpedition. Den är en ändamålsenlig form för verkställighet av uppdrag som är i linje med verksamheten i ett specialbiblioteks låneexpedition men som överskrider dess expeditionella kapacitet.

Det kan alltså icke göras gällande att »i huvudsak» andra kvalifikationskrav skulle ställas på personalen i upplysningstjänsten än i biblioteket. Det gemensamma önskemålet för såväl biblioteket som upplysningstjänsten är att såvitt möjligt knyta samhälls- och rättsvetenskaplig sakkunskap till verksamheten. En biblioteksutbildning jämte de examensmässigt höga kvalifikationer som kräves i riksdagsbiblioteket torde i själva verket öka förutsättningarna för en tjänstgöring i upplysningstjänsten. Ett utbyte av tjänstemän mellan biblioteket och upplysningstjänsten i nämnd riktning är sålunda ej otänkbart. Då upplysningstjänsten inrättades, gjordes en bibliotekarie till föreståndare att med biträde av personal i assistentgrader bestrida de med upplysningsverksamheten förenade uppgifterna.

SVårigheterna att numera erhålla kompetent personal är evidenta för såväl biblioteket som upplysningstjänsten. Efterfrågan på samhällsvetenskapligt skolad arbetskraft är stor och anställningsvillkoren synnerligen fördelaktiga. Den låga lönesättningen i förhållande till de höga anställningskraven för inträde i bibliotekariekarriären kommer sannolikt ej att kunna upprätthållas. Vissa specialbibliotek har redan nödgats frångå kravet på licentiatexamen, i vart fall för tillsättning av befattningar i lönegraderna A 21 och A 23. För att tillgodose upplysningstjänstens behov av en obunden löneskala torde den ordning som hittills tillämpats vid anställning och placering i lönegrad av upplysningstjänstens personal framgent kunna gälla, eventuellt efter ändring i riksdagsbibliotekets reglemente eller efter medgivande av ett ökat dispensförfarande.

Styrelsen uppger, att biblioteket är lika mycket ett förvaltnings- och forskningsbibliotek som ett riksdagens bibliotek. Det bör emellertid uppmärksammas, att ändamålet som ett riksdagens bibliotek alltid kommit i främsta rummet. På ett jämförelsevis sent stadium, nämligen 1918, — biblioteket inrättades 1849 — utvidgades biblioteket att vara ett Kungl. Maj:ts kanslis och förvaltningens bibliotek, och först 1958 tillades rätt för enskilda forskare att begagna sig av biblioteket. Uppdrag av riksdagsledamot, riksdagens utskott eller delegationer har självfallet aldrig eftersatts till förmån för riksdagen utomstående personer.

Uppgiften att funktionen som förvaltnings- och forskningsbibliotek klart skulle överväga är för summarisk för att ge en rättvisande bild av verkligheten. Uppdrag från riksdagen har visserligen statistiskt sett sjunkit i antal de senare årtiondena. Orsaken härtill är troligen att söka i de för-

ändringar som det politiska arbetet undergått i efterkrigstiden. Vid skapandet av en upplysningstjänst för riksdagens ledamöter för att uppnå en anpassning efter nya krav var givetvis avsikten, att låneexpeditionen skulle i fortsättningen endast ombesörja de snabbexpedierade uppdragen och i övrigt hänvisa till upplysningstjänsten. Upplysningstjänstens föreståndare omnämner denna arbetsfördelning som en positiv vinst.

Styrelsens farhågor att upplysningstjänsten skulle löpa risk att behöva gå låneexpeditionens ärenden för övriga bibliotekets avnämare förefaller icke befogade. I överensstämmelse med bibliotekets regelsatta traditioner vore det otänkbart, att en upplysningstjänst inrättad för riksdagens ledamöter skulle anlitas för andra ändamål än de angivna under förutsättning att dess arbetstid vore fullbelagd.

Medan styrelsen uttömmande behandlat upplysningstjänstens framtid nämnes ingenting om vilka verkningar föreslagna åtgärder kommer att få för bibliotekets vidkommande. En avvägning borde här ha skett mellan upplysningstjänstens krav på rörelsefrihet och det intensiva utnyttjande av bibliotekets boksamlingar som skulle kunna bli en följd av upplysningstjänstens integration och utbyggnad inom bibliotekets ram. Ej heller göres en antydning till konkretisering av de blivande inbördes relationerna mellan bibliotek och upplysningstjänst.

Såväl av styrelsen som av upplysningstjänstens föreståndare framhålles fördelarna för en upplysnings- och utredningstjänst att som basorganisation ha Sveriges största samhällsvetenskapliga bibliotek. Ur flera synpunkter säges det ha varit av stor betydelse att ha tillgång till bibliotekets rika samlingar av svensk och utländsk samhällsvetenskaplig litteratur. Det säges för dess tjänstemän ha medfört en tids- och arbetsbesparing att ha fri tillgång både till tjänstekataloger och bokmagasin. Tjänstemännen har även för detta ändamål erhållit undervisning i bibliotekets praktiska användning. De har även haft möjlighet att rikta förfrågningar till låneexpeditionen samt till bibliotekets avdelningar för fortsättningskatalogisering och bindning.

Såvitt kan bedömas, torde en separation innebära en icke obetydlig dubbelning av personal-, bokinköps- och expensutgifter. Personal- och materiel-administrationen har hittills utförts av biblioteket och har således varit helt kostnadsfri för upplysningstjänsten. Vidare förfogar biblioteket genom köp, gåvor och byten över större delen av de för upplysningstjänsten nödvändiga källpublikationerna såsom författnings- och prejudikatsamlingar, främmande länders konstitutionstexter och parlamentstryck, lagböcker, officiell statistik, handböcker, kalendrar m. m. i mångåriga sviter. Till detta kommer även svenska och utländska tidskrifter som avhandlar ämnen i stats- och förvaltningsrätt och icke minst aktuell politik, för att endast nämna några exempel. Riksdagsbiblioteket erhåller även i kraft av en kungl. kungörelse hela det officiella trycket till vilket även kommer stencilerade betänkanden och promemorior härrörande från statlig myndighet. Det synes oundvikligt, att en avsevärd tryckmassa måste anskaffas vid en separation till grund för ett välutrustat handbibliotek. Förutom eventuella kostnader för förvärv, uppstår även sådana för materialets ordnande (bokföring/katalogisering) och för utrymme.

Upplysningstjänsten och biblioteket utnyttjar även gemensamt apparater för fotostatering m. m. Förslaget angående anskaffandet av ett klipparkiv till biblioteket kommer också att medföra att biblioteket tillförs mikro-

film och läsapparater. Bibliotekstekniken utvecklas snabbt. Telex användes som bekant redan i stor utsträckning och televisionen är snart ett hjälpmedel för interurbana kommunikationer. Dokumentationstjänsten kommer även inom kort tid att underlättas genom inprogrammering på magnetband av för viss biblioteksverksamhet centrala litteraturområden.

Ur företagsekonomisk synpunkt borde de i biblioteket under lång tid gjorda investeringarna i möjligaste mån göras räntabla. För upplysningstjänsten och en eventuellt därur uppstående utredningstjänst för riksdagens ledamöter torde det vara angeläget att tillvarataga fördelarna av bibliotekets redan fast etablerade organisation och tillgångar. Det förefinnes även en arbetsmoralisk sida som bör beaktas. Det har under senare år skett en utveckling av bibliotekets verksamhet i progressiv riktning som givetvis hälsas med tillfredsställelse av samtliga dem som satsar sina ansträngningar i riksdagsbibliotekets tjänst. Det känns som en allmän angelägenhet, att målet för dessa är att biblioteksarbetet göres i mesta mån fruktbarande.

Enligt riksdagsbiblioteksutredningens förslag befanns den lämpligaste organisationsformen för biblioteket vara en uppdelning på inre och yttre tjänst. På grund av de med låneexpeditionen besläktade arbetsuppgifterna ansåg utredningen, att upplysningsverksamheten skulle tillhöra den yttre tjänsten. Föreståndaren för upplysningstjänsten torde med denna befattning även kunna förena överinseendet över låneexpeditionen och däri biträdas av förste bibliotekarien. Som ledare för låneexpeditionen skulle han förfoga över ett större urval av tjänstemän vid fördelning av de av riksdagens ledamöter lämnade uppdragen. Han skulle även kunna anlita personalen därstädes för efterforskningar i bibliotekets kataloger liksom för andra arbetsbesparande ändamål. Föreståndarens uppflyttning i lönegrad har länge varit aktuell och göres sålunda än mer motiverad.

En sidoordning av biblioteket och upplysningstjänsten i administrativt hänseende är visserligen enkel i teknisk bemärkelse. Nämda åtgärd synes emellertid medföra varken praktiska eller ekonomiska fördelar. Därest det med övertygande skäl kunde göras gällande, att en samordning med biblioteket utgjorde ett hinder för en utveckling av upplysningstjänstens verksamhet, vore det följdriktigt, att de båda verken erhöle full självständighet i förhållande till varandra och icke bundes av en koordinering genom en gemensam högsta ledning. Detta har styrelsen emellertid icke velat föreslå. Den har tvärtom understrukit upplysningstjänstens avhängighet av biblioteket. Styrelsen har således nekande besvarat den principiella frågan om sambandet mellan bibliotek och upplysningstjänst borde upplösas, men har likväl — synbarligen av lönetekniska skäl — i organisationsfrågan förordat en kompromiss som innebär en separation av upplysningstjänsten och biblioteket.

Det kan dock ej bortses ifrån, att en separation utgör det första steget i avlägsnande riktning från biblioteket. Den samhörighet som styrelsen önskar slå vakt om löper fara att därigenom vedervågas. Förslaget säges visserligen ej prejudicera en lösning av organisationsfrågan i ett större sammanhang och därmed torde åsyftas den utredning om ett riksdagens kontor som för närvarande pågår och i samband med vilken upplysningstjänstens ställning skall beaktas. Självfallet kommer dock styrelsens ställningstagande att inverka på vad som därvid kommer att föreslås.

I avvaktan på utredningens förslag och riksdagens beslut bör slutgiltiga

riktlinjer för en gestaltning av upplysningstjänstens verksamhet icke uppdragas. Styrelsen hade i sitt nu framlagda förslag kunnat begränsa sig till att fullgöra det av riksdagen meddelade uppdraget, nämligen att utreda upplysningstjänstens arbetsuppgifter och därav föranledda behov av resurser, under det att organisationsfrågans behandling kunnat anstå.

Stockholm den 22 april 1965

Gunnel Bohman

t. f. förste bibliotekarie